

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

PRAHA 2012

Veronika Hnojská

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

VNÍMÁNÍ ŠIKANY ŽÁKY 2. STUPNĚ ZŠ

**Perception of bullying by the pupils of the second grade of grammar
schools**

Veronika Hnojská

Katedra pedagogiky

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

Studijní program: Bakalářský prezenční, pedagogika a informační technologie se
zaměřením na vzdělávání

PRAHA 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Vnímání šikany žáky 2. stupně ZŠ*“ vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 04. 2012

.....

podpis

Poděkování

Děkuji Doc. PaedDr. Stanislavu Bendlovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce.

.....

podpis

NÁZEV:

Vnímání šikany žáky 2. stupně ZŠ

AUTOR:

Veronika Hnojská

VEDOUCÍ PRÁCE:

Doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

ABSTRAKT:

V této bakalářské práci se zabýváme problematikou šikany. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy, které se šikanou úzce souvisejí. Empirická část se zabývá vnímáním šikany žáky druhého stupně základních škol. Cílem této práce bylo zjistit pomocí dotazníkového šetření, jak vnímají žáci sedmých a devátých ročníků vybraných základních škol na Klatovsku pojem šikana.

KLÍČOVÁ SLOVA: šikana, prevence, agresor, oběť

Souhlasím s půjčováním bakalářské práce v rámci knihovních služeb.

TITLE:

Perception of bullying by the pupils of the second grade of grammar schools

AUTHOR:

Veronika Hnojská

DEPARTMENT:

Doc. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

ABSTRACT:

In this bachelor's thesis we deal with the issue of bullying. The basic concepts related to bullying are defined in the theoretical part. Empiric part goes about perception of bullying by the pupils of the second grade of grammar schools. The aim of this thesis was to find out, using a survey method, how pupils of the seventh and ninth grades of the selected grammar schools in Klatovsko perceive the issue of bullying.

KEY WORDS: bullying, prevention, aggressor, victim

I agree with the lending of the bachelor's thesis within the library service.

Obsah

ÚVOD.....	8
1 VYMEZENÍ POJMU ŠIKANA	10
1.1 Definice šikany	10
1.2 Projevy šikany.....	11
1.3 Přímé a nepřímé znaky šikanování	12
1.4 Geneze šikany	14
1.5 Důsledky šikany.....	17
1.6 První pomoc při odhalení šikany	18
2 TYPICKÉ ZNAKY ÚČASTNÍKŮ ŠIKANY	20
2.1 Agresoři	20
2.2 Oběť	22
2.3 Třídní publikum	23
3 PREVENCE A JEJÍ TYPOLOGIE	24
3.1 Členění z hlediska úrovně prevence	24
3.2 Členění podle obsahového zaměření	25
3.3 Prevence šikany	26
3.3.1 Prevence na úrovni školy jako celku	26
3.3.2 Prevence v jednotlivých třídách	27
3.3.3 Prevence jednotlivců.....	28
4 EMPIRICKÁ ČÁST	29
4. 1 Stanovení výzkumných cílů.....	29
4.2 Výsledky zkoumání	30
5 DISKUZE	42
ZÁVĚR.....	44
LITERATURA	46

PŘÍLOHY	48
Příloha č. 1	49
Příloha č. 2	51

Motto:

*„Schytáš to za to, že jsi Žid,
za to, že černou kůži máš,
za to, že rány nevracíš,
za to, že v tísní ránu dáš.
Schytáš to za to, že jsi nejlustší,
za to, že nejsi velký dost.
Jsou lidé, kteří slíznou to
za každou malou pitomost.“¹*

ÚVOD

Šikana ve školách je stará jako škola sama. Už od pradávna „silnější“ ubližovali „slabším“. U nás o šikanování jako takovém začal mluvit Petr Příhoda, pražský psychiatr, kolem roku 1989, kdy se o tomto tématu nesmělo příliš veřejně hovořit. ² Pojem šikana jako samostatné téma se tedy začal vyskytovat v odborné literatuře v minulém století. V dnešní době je šikanování věnována velká pozornost nejen v zahraničí, ale i u nás. Zabývají se jí odborníci z různých vědních oblastí. Připomínám etopeda a psychoterapeuta M. Koláře, psychologa P. Říčana a v neposlední řadě také pedagoga S. Bendla.

V dnešní době vyspělých technologií se denně v médiích nebo na internetu objevují zprávy o vzrůstající agresivitě mezi dětmi. Měli bychom se pozastavit nad tím, že jednání dětí je stále agresivnější a věková hranice dětí se snižuje. „*Řada průzkumů na českých školách (Říčan 1995, Kolář 1997, Bendl 2000) svědčí o tom, že se šikana stává běžnou, mohli bychom snad dokonce říci organickou součástí školního života, jevem, který se nedaří vytěsnit ze škol. K doslova šokujícímu zjištění dospěl nedávno dokončený společný výzkumný projekt Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Institutu dětí a mládeže zaměřený na sociální klima v prostředí základních škol ČR a na prevenci šikany. Sběr dat byl realizován v průběhu měsíce září 2001 na území celé ČR. Výzkum proběhl na 66 školách a oslovil více než šest tisíc žáků. Vyšlo najevo, že na druhém stupni základních*

---

¹ Úryvek z „Blues o opuštěnosti na hřišti“ Adrian Mitchell

² Vznik pojmu šikana, definice šikany a porovnání různých pohledů na tento jev. In: ARABADŽIEV, Sáva. Arabadžiev [online]. 03.05.2008 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://sikana.i-extra.net/34/>

škol je šikanováno 41 procent žáků “³ A proto chci v této práci zjistit, jak vnímají pojem šikanování žáci sedmých a devátých tříd vybraných základních škol na Klatovsku.

Velmi často se stává, že žáci nevědí, jak se správně zachovat v situaci, kdy bude někdo, ne-li přímo on sám šikanován. Tedy je nutné o tomto nebezpečném, ale častém společenském jevu s dětmi nejen mluvit, ale také ho řešit. Samozřejmě největší díl zodpovědnosti připadá rodině a sociálnímu okolí dítěte. Je známo, že děti se učí nápodobou, takže tak, jak se k dětem chováme, se později odrazí i v chování dětí ke společnosti. Informovanost rodičů a dětí o této problematice hraje výraznou roli. Jestliže rodiče nebudou dostatečně informováni, nebudou si všímat možných příznaků nebo je budou podceňovat, doplatí na to nejvíce dítě. Důležité je v dětech od narození budovat vztah důvěry a lásky, aby dítě vědělo, že pokud bude cokoliv v nepořádku, má se komu svěřit se vším, co ho trápí.

Téma šikana jsem zvolila nejen proto, že nás všude obklopuje, ale také proto, že s ní mám vlastní zkušenost a zajímám se o ni již od střední školy. Cílem bakalářské práce je zjistit, jak vnímají problematiku šikany žáci sedmých a devátých ročníků vybraných základních škol na Klatovsku.

---

³ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. Praha: ISV, 2003, s. 14-15. ISBN 80-86642-08-9.

1 VYMEZENÍ POJMU ŠIKANA

V soudobé společnosti je slovo šikana poměrně často skloňováno v nejrůznějších souvislostech, a tak jako mnoho jiných problematických jevů má rozsáhlou škálu významů a prakticky svůj vlastní regulérní význam ztrácí. Abychom mohli správně rozpoznat, co šikanou je a co není, následně dokázali určit jaké má projevy a bezprostředně na to i užít vhodná opatření, musíme šikanu zcela přesně definovat.

1.1 Definice šikany

Pro definování je zásadní původní vznik slova šikana. Říčan píše, že je odvozeno od francouzského „chicane“, které označuje zlomyslné týrání, obtěžování, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, a to v interakci nadřízený – podřízený, stát – občané, ve smyslu úřednického absurdního požadování formalit atp.⁴

Samotnou definici lze uchopit z několika úhlů společenského spektra – školství, armády, policie, zaměstnání atp., avšak ve výsledku je zřejmé, že „šikana je způsob chování umožňující většinou v bezprostřední komunikaci fyzickým a psychickým týráním druhých získat nad nimi pocit převahy, moci či jiné výhody. Jde o jednání agresivní, často nezákonné, ale trpěné a mnohdy podporované určitou skupinou. Lze ji charakterizovat jako chování asociální. Podhoubí šikany je v osobnostních rysech týrajícího, jeho oběti a v lhostejnosti okolí, sociální atmosféře, některých ideologiích...“⁵

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve svých metodických pokynech uvádí, že „šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrášovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“⁶

---

⁴ ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vydání. Praha : Portál, 1995. s. 25 ISBN 80-7178-049-9.

⁵ MAŘÍKOVÁ, H.; PETRUSEK, M.; VODÁKOVÁ, A. aj. *Velký sociologický slovník*. 1. a 2. svazek. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3

⁶ Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování, 2001 , s. 7

1.2 Projevy šikany

„Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu s následky především na psychickém zdraví.“⁷ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy uvádí, že projevy šikany můžeme rozdělovat podle různých hledisek do následujících skupin:

- verbální šikana, přímá a nepřímá je psychická šikana, jejíž součástí je i kyberšikana⁸
- fyzická šikana, přímá a nepřímá je soustavné napadání jedince nebo jedinců, krádeže, ničení osobních věcí apod.
- dále šikanu dělíme na aktivní a pasivní.

S velkým rozvojem moderních technologií jako jsou počítače, mobilní telefony, internet atd. se v dnešní době rozmáhá kyberšikana. Šikana a kyberšikana spolu většinou souvisejí nebo jedna může přerůst ve druhou. Zatímco před šikanou se můžeme schovat alespoň doma, před kyberšikanou není úniku. O to více je zraňující. To, co v reálném světě uvidí pouze pár lidí, ve světě virtuálním neplatí. Zde to totiž mohou vidět všichni. Agresor např. natočí video, jak ponižuje oběť, a vyvěsí ho na internetu. Oběť to nejen zažila, ale ještě se na to může podívat na internetu. O to více je tato forma šikany zranitelnější a oběť se před ní neschová. Vzhledem k tomu, že se kyberšikana objevuje zejména doma, měli by proti této skutečnosti bojovat v první řadě rodiče. Nejdůležitější je s ratolestí mluvit, mít její důvěru a vědět, že pokud se vyskytne problém, budou to oni, za kým si přijde pro radu. Měli by to být právě rodiče, kteří si všimnou změn v chování svého dítěte a na tento popud začnou něco dělat (např. sledovat dítě, jak se chová u počítače, jaké stránky navštěvuje, jak se tváří na vaši přítomnost, když je na internetu, atd.). Virtuální život k nám zkrátka a dobře v dnešním světě patří. Proto bychom si měli uvědomit, jak je důležité vysvětlit dětem, aby si chránily svou identitu na internetu, aby věděly, že ve virtuálním světě na ně mohou číhat jistá rizika, a v neposlední řadě by měly vědět, kdy pohárek přeteče. Pokud se dostanou do nepříjemné situace (např. přijímání výhružných e-mailů, SMS zpráv atd.),

---

⁷ Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování, 2001, s. 7

⁸ Kyberšikana- šikana pomocí ICT technologií (např.: výhružné e-maily, posměšná videa vůči jedinci, koláž fotografii s vulgárním podtextem atd.)

neměly by se bát svěřit se rodičům. Mějme ale stále na mysli, že vymoženosti dnešní doby za problémy nemohou, nemá cenu je dětem zakazovat.⁹

Uvedeme si několik příkladů šikany v tabulce.

Druh šikanování	Jak se projevuje
Verbální přímé aktivní	Nadávání, zesměšňování, urážení.
Verbální nepřímé aktivní	Pomlouvání, psaní neadekvátních básní proti jedinci nebo různé kresby navážející se do jedince.
Verbální přímé pasivní	Neodpovídání na pozdrav nebo na otázku atd.
Verbální nepřímé pasivní	Pokud se ve třídě něco rozbije, spolužáci se oběti nezastanou, i když vědí, že to udělal někdo jiný.
Fyzické přímé aktivní	Agresori oběť mlátí, kopou, škrtí atd.
Fyzické nepřímé aktivní	Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické přímé pasivní	Agresor fyzicky brání oběti, aby dosahovala svých cílů. Např. agresor nedovolí oběti sednout si ke stolu atd.
Fyzické nepřímé pasivní	Agresor nepustí oběť na její pořádání ze třídy.

V závažnějších případech šikanování může dojít až ke skupinové trestné činnosti, nebo dokonce k organizovanému zločinu.

1.3 Přímé a nepřímé znaky šikanování

Podle školského zákona můžeme pozorovat nepřímé a přímé znaky šikanování.

„Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být například:

- *Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.*

⁹ Minimalizace šikany. *Minimalizace šikany* [online]. 2008 [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/>

- *Při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními.*
- *Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.*
- *Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.*
- *Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.*
- *Stává se uzavřeným.*
- *Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.*
- *Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.*
- *Zašpiněný nebo poškozený oděv.*
- *Stále postrádá nějaké své věci.*
- *Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.*
- *Mění svoji pravidelnou cestu ze školy.*
- *Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.*
- *Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.*

Přímé znaky šikanování mohou být např.

- *Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.*
- *Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.*
- *Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.*
- *Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.*
- *Skutečnost, že se jim podřizuje.*
- *Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.*
- *Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.*
- *Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.*¹⁰

Toto jsou jen příklady toho, čeho by si měl rodič oběti, pedagog, kamarád nebo jakýkoliv člověk, který je v každodenním kontaktu s obětí, všimnout. Oběť se snaží

---

¹⁰ ŠKOLSKÉ ZÁKONY 2011. Praha: Golden Books, s. r. o., 2011, s. 762 - 763. ISBN 978-80-905075-0-0.

všelijak poukázat na to, že něco není v pořádku. Bohužel se většinou stává, že má oběť strach a jakékoliv známky šikany se snaží skrývat, aby nedopadla ještě hůře.

1.4 Geneze šikany

Šikana se vyvíjí, vzniká jako „maličkosti“, například urážky, nadávání atd., ale s přibývajícím časem se stupňuje nátlak agresorů a šikana není jen formou verbální, nýbrž například fyzickou může to být strkání, podrážení nohou, rvačky atd. Kolář popisuje negativní proces, který ničí vztahy mezi skupinou. Nazývá to jako pět stádií onemocnění nebo vývojové stupně šikanování.¹¹

První stupeň: zrod ostrakismu

Je to etapa veškerých počátků šikanování, které se může objevit v každé skupině. Jedná se o mírné, převážně psychické formy násilí, které jsou adresovány méně oblíbené nebo neuznávané osobě v kolektivu. Takové posměšky, pomlouvání, odmítání, neustálé provokování a jiné drobné „legrácky“ vedou k tomu, že se nemilovaný jedinec cítí ve skupině špatně. Tato situace je brána jako první známky šikany a nevylučuje se další negativní vývoj ve skupině ve formě bujení dalších stádií šikany nebo exkomunikování jedince mimo kolektiv.

Možná eskalace do druhého, ale i následujících stádií je přímo závislá na šikanogenních faktorech, kterými jsou síla kolektivu, pozitivní nebo negativní chápání šikany či lépe pozitivní nebo negativní postoj k ní, k násilí a ubližování slabším. Absence soudržnosti kolektivu, kamarádkých vztahů či snížené morální a mravní normy mohou dále negativně prohloubit budoucí vývoj. Zároveň nám ale takové znaky mohou pomoci predikovat vývoj vztahů ve skupině a případně podle nich můžeme zareagovat.

Druhý stupeň: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Další vývojovou fází šikany, jež následuje po ostrakizmu, je fyzická agrese a přitvrzování manipulace. Prvotní psychický nátlak na jedince postupně eskaluje a postupně ho doprovázejí prvky fyzického násilí, jež může přerůst až ve vyslovenou fyzickou agresi právě proti „obětním beránkům“ tak, *„že ve skupině, kde stoupá napětí, začnou*

---

¹¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vydání. Praha : Portál, 2005. s. 36 - 43 ISBN 80-7367-014-3.

ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil či jako hromosvod.“¹² Ve skupině je obětní beránek, na kterém si agresori uspokojují své násilnické choutky k uspokojení svých potřeb. Jestliže nejsou ve třídě či skupině silné kamarádské vztahy a neexistuje zde záporný vztah k násilí, může v takovém kolektivu šikana dál prorůstat lidmi, až dojde do dalšího, třetího stádia.

Třetí stupeň: klíčový moment – vytvoření jádra

Jestliže se fyzickému násilí, manipulaci a psychickému útlaku včas neřekne stop a neudělá se pevná hradba, je velká pravděpodobnost, že se začne utvářet skupinka agresorů neboli tzv. úderné jádro, jež jako nositel šíří virus dále a hlouběji do skupiny. Přesně ono úderné jádro pak začne spolupracovat a systematicky lpět na svých obětech, nikoli pouze náhodně šikanovat nejvhodnější oběť, kterou bývá nejslabší jedinec ve skupině. Skupina v tomto stádiu je již nemocná a rozdělená na určité podskupiny. Jedna skupinka bojuje o vliv, a pokud se nenajde jiná skupina, která se skupině bojující o vliv postaví, agresori ve skupině bojující o vliv nebudou mít žádné překážky a budou moci zvesela pokračovat dále ve čtvrtém stádiu.

Dlužno dodat, že soupeřící skupina musí být pozitivní, se správně nastaveným hodnotovým žebříčkem. Taková skupina pak tvoří diametrální opak onomu údernému jádru. Pokud by soupeřící skupina byla podobně laděna, mohlo by dojít k vzájemnému prolnutí takových skupin, a tudíž znásobení počtu osob s pohnutými morálními normami a společensky nežádoucími mravními hodnotami, což samozřejmě může mít, a zpravidla má, ničivý dopad na ostatní členy onoho kolektivu.

Čtvrté stádium: většina přijímá normy agresorů

V tomto stádiu dochází k přejímání modelů chování od agresorů směrem ke zbytku kolektivu a normy agresorů tvoří jakési nepsané právo, jež všichni bez sebemenších projevů odporu dodržují. Šikana probíhá v plném rozsahu. Rizikovým faktorem pro zjištění a identifikaci nežádoucího stavu skupiny je fakt, že se navenek jeví jako celistvá, ale je nakažená virem, který ji zevnitř rozkládá a ničí. Není ničím překvapivým, když se zprvu hodní, mírní žáci s bezproblémovým chováním a prospěchem začnou chovat násilně, bezcitně a krutě a zároveň prožívají uspokojení.

---

¹² KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 47 ISBN 9788073678715.

Pátý stupeň: totalita neboli dokonalá šikana

Je posledním stupněm šikany. Zpravidla není záležitostí škol, ale věznic. Násilné normy agresorů jsou plně přijaty a respektovány celým kolektivem. Násilí je na denním pořádku. Skupina je rozdělena na otrokáře a otroky nebo ještě lépe na nadlidi a podlidi. Otrokáři využívají na svých otrocích všeho, co je na nich využitelné: materiální hodnoty jako třeba peníze, osobní věci atd., dále pak jejich city, tělo, školní znalosti a rozumové schopnosti.

Agresorem může být ale žák s bezproblémovým chováním vůči dospělým jedincům a s vynikajícím prospěchem a obětí právě ten, který není prospěchově výborný. Pedagogové pak často na základě nálepkování hodnotí agresora pozitivně a nevidí, ba dokonce nechtějí vidět jeho skutečnou tvář, role agresora je pak určující pro roli oběti, která je v pozadí řešení. Fakticky to znamená, že si člověk neklade otázku, zda by mohla být či již je obětí obětí, ale přistupují zde automatizovaně, agresor není agresorem, a tudíž bez agresora nemůže být obětí.

K tomuto jevu pak může přistoupit zosobnění oběti se svou rolí, a to i přes konflikt rolí – osoba se zprvu nepovažovala za obětí, ale křížení její reálné role ve skupině s tím, čemu byla vystavována dlouhodobě a systematicky, ji právě dovedlo k přijetí role nové - oběti. „*V důsledku toho se postupně vytrácí vlastní já a skutečná lidská, osobní svoboda začne dostávat na frač.*“¹³

V posledním stupni neboli dokonalé šikaně je hrůzné to, že všichni členové skupiny, včetně šikanovaných žáků normy šikanování přijmou zcela absolutně a všichni je plně respektují, a to bez známek nevole. „*V tomto případě často vede u obětí indoktrinace zákaz prozradit šikanování (stěžovat si) nejen ke strachu o vlastní život, ale i k pocitům viny. V případě některých obětí dochází dokonce až k vytvoření jakési vnitřní komunikace, resp. „pseudovědomí“, které absurdně kárá negativní pocity a myšlenky o agresorovi. Ve světě těchto zkušeností se jeví jako pochopitelnější, když při vyšetřování některé oběti odmítají svědčit, popř. jako svědkové své dřívější výpovědi odvolají s odůvodněním, že to byla všechno vlastně jenom legrace.*“¹⁴

---

¹³ URBAN, Lukáš. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 171 ISBN 80-868-6145-7.

¹⁴ BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. Praha: ISV, 2003, s. 32-33. ISBN 80-86642-08-9.

1.5 Důsledky šikany

Šikana je nemoc kolektivu, která má své psychické, zdravotní, ale i sociální následky. Čím dříve se šikana rozezná, tím lépe pro celou skupinu, avšak fatální důsledky má zejména pro její oběti. Samotné dopady jsou závislé na typu, intenzitě a síle šikany. Důležitou roli hraje i dlouhodobost šikany a případná odolnost jedince proti šikaně. *„Tragické je, když dojde ke zlomení oběti, rozbití její identity a nastolení trvalého pocitu bezmoci, závislé otrocké poddajnosti a věrnosti agresorovi (pramenící ze strachu před ještě větším utrpením, které by mohlo následovat, kdyby se snad oběť nesnažila agresorovi všemi způsoby zalíbit).“*¹⁵

Z psychického hlediska má oběť šikany sníženou schopnost navazovat a udržovat vztahy, nízké sebehodnocení, špatný vztah ke škole a k lidem, úzkostné stavy, ale i strach vedoucí například k poruchám spánku a nočním děsům. Ze zdravotního hlediska není výjimkou, když oběť šikany přijde s pohmožděninou, zlomeninou, otřesem mozku atd. způsobené násilím agresora či agresorů. V nejhorších případech oběť volí cestu tzv. bilanční sebevraždy, kdy nenachází východiska ze své situace a neuvědomuje si fatální dopad takového činu. V takovém stavu ani nevyhledává pomoc, útěchu, ani nevaruje své okolí o zamýšlené „cestě“. *„Takové tragické konce šikan se u nás vyskytují, nicméně bývá obtížné je prokázat. Spokusy o sebevraždu v souvislosti se šikanováním jsem se setkal jenom v poslední době několikrát.“*¹⁶ Na druhou stranu není neobvyklé, když má oběť panickou hrůzu ze zabití a skutečný strach o život.

V dospělosti oběť může trpět psychosomatickými problémy, ale i kardiovaskulárními onemocněními. Pokud šikana trvá měsíce nebo roky, může u oběti dojít ke zhroucení organismu způsobené totálním vyčerpáním.

Šikana člověka poznamenává společensky, např. zhoršení prospěchu nejen u oběti, ale i u agresora. Členství v rizikových skupinách, jako jsou gangy a skupiny uživatelů drog, zpravidla vede ke kriminálnímu jednání, zvyšuje riziko rozvoje dalších sociálně patologických jevů u agresorů v dospělosti. Otupení chápání morálních a právních norem a pokles morálky tak nezřídka eskaluje do kriminálního jednání. Budoucí projevy agresorů jsou dále krutost k vlastním dětem či partnerovi a rodině v širším smyslu, nerespektování

---

¹⁵ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 156. ISBN 978-80-7367-871-5.

¹⁶ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, s. 156. ISBN 978-80-7367-871-5.

povinností, ztráta iluzí o společnosti, která by měla každému člověku zajistit ochranu proti jakékoli formě násilí a v neposlední řadě také proti narušení mravních a morálních postojů. I to může být důsledkem šikany.¹⁷

1.6 První pomoc při odhalení šikany

Ve školských zákonech se uvádí následující schéma první pomoci:

1. Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování.
Tento úkol provádíme rozhovory s informátory a oběťmi, přičemž nesmí dojít ke styku tváří v tvář agresora a oběti.
2. Rozhovor s informátory a oběťmi.
Po konverzaci s informátorem následuje konverzace s oběťmi. V žádném případě se nesmí stát, že o rozhovoru s obětí budou vědět ostatní žáci a to z jednoho prostého důvodu, aby se oběti nechtěli pomstít a ještě více jí neublížili.
3. Nalezení vhodných svědků.
Vytipování žáků, kteří budou pravdivě vypovídat. Jinými slovy musíme vybrat ty žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádi s ní nebo ji alespoň neodmítají a s jejím šikanováním nesouhlasí a nepřijímají normy šikanování.
4. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky.
Vše musí probíhat tak, aby o tom žáci navzájem nevěděli. Vážnou chybou by bylo, kdyby se tváří v tvář u rozhovoru setkala oběť s agresorem.
5. Ochrana oběti před pokračováním šikany.
6. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.
Jedná se o poslední krok. Dokud nemáme shromážděné důkazy, nemá cenu vést s agresory rozhovor. Cílem je nejen agresory zastavit a ochránit oběť, ale i agresory ochránit před následky jejich činů.
7. Výchovná komise.
Následuje společné setkání všech pedagogů, žáka-agresora a jeho rodičů. Zde se rozhoduje o různých výchovných opatřeních.
8. Rozhovor s rodiči oběti.

---

¹⁷ Pražské centrum primární prevence: Portál primární prevence rizikového chování v Praze. *Pražské centrum primární prevence* [online]. 21.12.2009 [cit. 2012-02-06]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/agrese-a-sikana?start=7>

Rodiče oběti musíme o zjištěních a závěrech školy informovat a domluvit se s nimi na dalších opatřeních, která ve škole budou zajištěna.

9. Práce s celou třídou.

Navazování nových přátelských vztahů, kolektivní hry atd.

Pedagog by měl být osobou, které se nebudeme bát svěřit.¹⁸

---

¹⁸ *ŠKOLSKÉ ZÁKONY 2011*. Praha: Golden Books, s. r. o., 2011, s. 763. ISBN 978-80-905075-0-0.

2 TYPICKÉ ZNAKY ÚČASTNÍKŮ ŠIKANY

V souvislosti se šikanováním označujeme hlavní osobnosti šikanování jako agresory a oběti nebo také nadřízené a otroky, šikanující a šikanované, popř. útočníky a napadené. Šikanování je ale záležitostí celé skupiny, proto musíme rozlišovat nejen agresory a oběti, ale i další účastníky, ať už mají vztah k šikanování přímý, nepřímý či neutrální, např. „pomocníci“, „zastánci“, přihlížející atd.

2.1 Agresoři

Šikanující děti neboli ty, jež se aktivně zapojují do šikanování, nazýváme agresory, avšak ne každé dítě, které se projevuje násilně až agresivně, musí hned šikanovat. Agresoři, které se vám budu snažit přiblížit, mají určité spektrum vlastností, jež jsou pro ně typické. Nezapomínejme však na to, že výjimka potvrzuje pravidlo a že zdání často klame.

Agresorem bývá často fyzicky zdatný jedinec, ale šikanu může zosnovat a zorganizovat i jedinec bez výrazných fyzických dispozic, zato s větší silou osobnosti. Takový manipulátor dokáže přimět k vykonání agrese své přívržence, případně jiné členy kolektivu, kterým vtiskne svou touhu po útlaku jiného, ba i ostatní, co jeho názory a postoje přijímají za své. Manipulátor tak zpravidla bývá nebezpečnější než agresor s fyzickými dispozicemi (výraznou výškou, váhou, silou aj.). Agresor se v této situaci oběti nemusí vůbec dotknout. Nedostatek jeho fyzické síly se kompenzuje inteligencí, přemýšlivostí, bezohledností, ale také krutostí. Toto tvrzení platí zejména u dívek, i když v dnešní době se již dívčí šikana svým průběhem velice přibližuje šikaně mezi chlapci, protože má často formu fyzického násilí. Agresora můžeme také poznat podle jeho mimiky a charakterových rysů. Nebývá ovšem zcela překvapením, že zlo se může skrývat i v andělské tváři. „Tvář má jako anděl, ale zlobí jako čert,“ slýchávali jsme jako malí.

U agresora můžeme vnímat nekázeň, špatný prospěch, lhaní, drzost, krádeže atd. Stejně tak může být agresorem právě žák, do kterého bychom to nikdy neřekli, žák „slušný“, se kterým jsme vždy dobře vycházeli. V žádném případě si nechceme připustit, že by právě onen žák mohl šikanovat. Taková skutečnost ovšem negativně ovlivňuje učitele, kteří pak u vyšetřování šikany mohou selhat a věřit právě „tomuto slušnému“ žákovi. Jak jsem naznačila výše, u zosobnění s rolí oběti podobným mechanismem může fungovat i zosobnění role u agresora či spíše utvrzení a vyostření takové role. Začínající agresor, který je v očích pedagogů nebo rodičů tím hodným, schopným a milým, navíc mu

všichni věří a nepřipouštějí si, že by byl šikanujícím dítětem, je utvrzován v modelu svého chování a s klidnou myslí pokračuje, protože si je vědom své „nedotknutelnosti“, a postupně zvyšuje četnost útoků i jejich brutalitu.

Dalším ze stereotypů, jež bychom si měli uvědomit, je, že agresor rovná se rváč. Ne každý, kdo se pere, však musí hned šikanovat. Mnohým rváčům chybí právě ta zlomyslnost a krutost v opakovaném, systematickém trýznění bezbranných. A také naopak. Ne každý, kdo šikanuje, je rváč. Šikanování povětšinou probíhá na určitých místech a v určitou dobu tak, aby se o tom nedozvěděl ten, kdo nemá.

Z reálných situací je patrné, že nezřídka má agresor slabší školní prospěch, zakrnělé svědomí, pokud tedy nějaké má. Chová se téměř ve všech situacích účelově. Model jeho chování, zosobnění a utvrzení se se svou rolí může ovlivnit jeho chápání norem a jejich následnou změnu, ač je zpočátku chápe a plně jim rozumí. Pak se může stát, že agresor nereflektuje závažnost svého chování, neuvědomuje si možné fatální následky svého počínání, jako kdyby téměř neznal pocit viny.

Není vždy pravidlem, jak jsme naznačili, že u spolužáků bývá neoblíbený a tvoří atmosféru strachu. Právě tento fakt nám předvádějí „sociometrické hvězdy“. Ty vždy dobře vycházejí s učiteli, spolupracují, mají výborný prospěch, a proto jsou považovány za elity kolektivu. Objeví-li se ve třídě šikana, musíme mít podezření, že s ní tito vlivní žáci souhlasí, pokud sami nestojí v čele smečky. Jinak by přece využili svého vlivu k tomu, aby oběť ochránili. *„Agresor si šikanou „hojí mindrák“, je navenek tvrdý právě proto, že trpí pocity méněcennosti, nedostatkem sebevědomí, závidí svým spolužákům harmonický rodinný život nebo něco jiného, cítí se nešťastný a lze mu pomoci, jestliže porozumíme jeho tajné bolesti. To je rozšířený názor a často odpovídá skutečnosti. Nedostatek sebevědomí je ovšem u agresorů většinou skrytý, dokonce nevědomý, takže se jeví jako sebejistí, suverénní a neúzkostní, žádní „ušlápnutí chudáčkové“.* ¹⁹ Agresor bývá také krutý, zlomyslný, škodolibý, dominantní, panovačný a rád ovládá druhé. Ublížování druhým nebo povyšování se nad ostatními mu vysloveně chutná a dělá mu radost. Často mu chybí empatie, schopnost vcítit se do prožívání druhého. To může být zaviněno různými nedostatky v rodinné výchově. Musíme si dát pozor na jednu z nejoblíbenějších výmluv při

---

¹⁹ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 55. ISBN 978-80-247-2991-6.

šikanování. Agresor zpravidla tvrdí: „To bylo jen z legrace, já nevěděl, že tímto chováním někomu ubližuji.“ Nedostatečná empatie není omluvou pro šikanování!

2.2 Oběť

Obětí šikany se stávají chlapci a děvčata, kteří se nějakým způsobem odlišují od kolektivu. Obětí se může stát kdokoli, žák chytrý, vyčnívající z kolektivu svou inteligencí, jenž „provokuje“ zbytek líné smečky, nebo žák hloupý, protože nic neví, neustále se vyptává. Záleží pouze na kolektivu, kde se vyskytuje. Zjevná fyzická slabost představuje zejména u chlapců určitá rizika. *„Nápadné vnější znaky, jako jsou brýle ryšavé vlasy nebo obezita, se často považují za důvod k šikaně. Může to platit u dítěte, které přijde do sešraného kolektivu. Když si s tím však dáme práci, najdeme nějakou nápadnost u většiny lidí. Avšak vnější nápadnost bývá pro agresory oblíbenou záminkou k napadení oběti, kterou si vybírali z jiného důvodu! Výjimkou je případ, kdy se dítě za nějakou zvláštnost svého vzhledu stydí, nepřijalo ji jako samozřejmost, trpí v souvislosti s ní pocitem méněcennosti. To je pak psychický handicap, který z dítěte dělá vítaný terč agrese. Sem patří závažné, objektivně sociálně znevýhodňující vnější znaky, u kterých je zápas s pocitem méněcennosti běžný, jako je rozštěp rtu, nápadný tik nebo invalidita. Sem přiřadíme i koktavost, která postižené dítě často neurotizuje a snadno se stává předmětem posměchu. Dětský kolektiv bývá krutý někdy prostě i pro nedostatek empatie.“*²⁰ Obětí se může stát dítě kvůli své barvě pleti, rasové odlišnosti, neurotické dítě, které je plaché, tiché, uzavřené do sebe, bojácné, rozumově zaostalé, oslabené nemocí, dítě provokatér, sobec, dítě s pocitem méněcennosti, neschopné se prosadit ve skupině vrstevníků, dítě ze sociálně slabé rodiny, dítě nové v kolektivu nebo třeba i „šplhoun“. Mohli bychom pokračovat ve výčtu dále, ale stačí, když zopakujeme, že obětí se stávají děti, které se vymykají zbytku kolektivu. Například u žáka, který již byl někdy šikanovaný, můžeme předpokládat, že se stane terčem agresorů i v jiné třídě nebo škole, ale třeba i na letním táboře, lyžařském výcviku, škole v přírodě atd. Šikana je čin neomluvitelný a vina, která by měla být potrestána, je vždy na straně agresorů.²¹

---

²⁰ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 59. ISBN 978-80-247-2991-6.

²¹ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 58-62. ISBN 978-80-247-2991-6.

2.3 Třídní publikum

Agresoři často nešikanují jen pro radost nebo výhody, které získávají díky zotročení oběti (tím myslíme např. pravidelný přísun svačiny od oběti, braní kapesného, posluhování atp.), ale také proto, že mají za zády „publikum“. Jsou tak středem pozornosti v daném kolektivu a myslí si, že „rostou v ceně“. *„Děti, které jsou svědky šikany, získávají novou zkušenost: Vidí, jak se děje opakovaně, znovu a znovu, něco zakázaného, něco, co je jednoznačně zlé podle norem, ve kterých byly dosud vychovávány. Trýznění lidské bytosti je však zároveň atraktivní podívanou, jak dobře víme podle obliby mediálního násilí.“*²² Již od pradávna se lidé chodili dívat na veřejná trestání provinilých, ať už na bičování, nebo dokonce popravy. Jestliže šikana trvá několik týdnů nebo měsíců, pak strach a zkušenost se šikanou mění mentalitu celé třídy.

Třídní publikum můžeme rozdělit na dvě hlavní části. První skupinu tvoří nic nedělající přihlížejíci. Zde je problém v tom, že přihlížejíci, který nedělá vůbec nic, může být kolektivem agresorů považován za negativní prvek či hrozbu a může se tedy stát, že spadne do kategorie obětí, protože agresoři se bojí, aby nezačal donášet vyšší autoritě, učiteli, rodičům a dalším osobám, která může zasáhnout do situace a postihnout tak předešlé chování agresorů. Druhou část pak tvoří pomocníci (byť „jen“ takoví pomocníci, kteří hlídají u dveří, zda někdo nejde, nebo pomocníci tací, kteří se dostávají do kontaktu přímo s obětí.) V tomto případě mají agresoři jistotu, že donášet nepůjdou, protože jsou do dění také „namočení“ a museli by „bonzovat“ i na sebe.

---

²² ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 64. ISBN 978-80-247-2991-6.

3 PREVENCE A JEJÍ TYPOLOGIE

Slovo prevence nachází svůj původ v latinském „*praevenire*“.²³ Prevencí šikany rozumíme soubor nejrůznějších aktivit orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci faktorů, způsobujících její vznik, s cílem zastavit její růst nebo docílit jejího zmenšení. Půjde tedy o působení na příležitosti a podněty k páchání šikany, o působení na potencionální i reálné pachatele a oběti a o vytvoření zábran k jejímu páchání.

3.1 Členění z hlediska úrovně prevence

Podle adresátů lze rozlišit prevenci na tři úrovně: primární, sekundární a terciální.

Primární

Primární prevencí se rozumí soubor opatření, která směřují všeobecně ke všem občanům. V zásadě má primární prevence charakter nepřímé strategie směřující na společenské makrostruktury, mezostruktury a mikrostruktury s cílem zajistit soudržnost společnosti ve státech, regionech, městech, obcích a podnicích, ve smyslu primární prevence ve školství pak na školy, ročníky, třídy a skupiny. Soudržnost tak brání dezintegraci společenské skupiny, protože ona dezintegrace je vhodným jevem pro vznik a rozvoj šikany. Kompaktní společenská skupina, která je obeznámena se sociálně-patologickými rysy šikany, může sama znemožnit její vznik ve svém nitru, ba dokonce omezit či vymýtit šikanu plynoucí z vně skupiny.

Sekundární

Druhou úrovní prevence je prevence sekundární, která je zaměřena na potenciální pachatele a oběti a na situace, kdy může vzniknout šikana. Zapletal a Novotný uvádějí, že je adresována především rizikovým skupinám, jako jsou děti bez náležitého dozoru, děti dopouštějící se záškoláctví, děti se zkušenostmi nebo ty, které pravidelně požívají alkohol a jiné omamné a psychotropní látky.²⁴ Mezi rizikové skupiny dětí patří i ty, které mají významné sociální, zdravotní a duševní nerovnosti. Příkladem jsou děti z rozvedených rodin, s rodiči alkoholiky, narkomany, gamblery atp., děti rodičů s jinou než heterosexuální orientací, tělesně či duševně indisponované. K tomuto fakultativnímu výčtu je nutno přidat i děti pocházející z etnických a národnostních menšin.

---

²³ Praevenire - předcházet

²⁴ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 201 ISBN 978-80-7357-377-5

Terciální

Terciální prevence směřuje k předcházení opakovaných patologických projevů a u obětí půjde o předejití vzniku sekundární viktimizace²⁵, „*napravení negativních následků a poskytnutí potřebné pomoci. U pachatelů půjde o jejich sociální reintegraci.*“²⁶

3.2 Členění podle obsahového zaměření

Preventivní aktivity dělíme také podle obsahového zaměření na prevenci sociální, situační a viktimologickou.

Sociální prevence

Tato prevence je zaměřena na sociální faktory rizikového chování. Je nejrozšířenější a její opatření patří z větší části do oblasti sociální politiky. Opatření sociální prevence zahrnují širokou problematiku rodiny, školství, volného času, zdravotnictví atd. Úmyslným působením na dítě od útlého věku lze ovlivnit možné riziko delikventního chování v dospělosti. Z tohoto logicky vyplývá, že významnou úlohu v těchto procesech sehrává rodina a škola.

Situační prevence

„*Situační prevence je zaměřena na odstraňování kriminogenních situací, omezování příležitostí ke spáchání trestných činů a na zvyšování rizika dopadení pro pachatele.*“²⁷ Už naše babičky používaly dávné přísloví „Příležitost dělá zloděje“. Pokud tedy dáme žákům ve škole příležitost k tomu, aby docházelo k šikaně, tak toho žáci v „nezdravém“ kolektivu využijí. Ovšem jestliže budeme mít o přestávkách dostatečný dozor na chodbách, případně ve třídách, děti nebudou mít k šikaně tolik příležitostí. Situační prevence je preferována před prevencí sociální. Zavádění situační prevence je totiž jednodušší, rychlejší a levnější.

---

²⁵ viktimizace je proces, ve kterém se člověk stává obětí trestného činu

Viktimizace se dělí na primární (bezprostřední poškození obětí) a sekundární (poškození obětí reakcí státních orgánů či sociálního prostředí na trestný čin, zejména pokud je reakce neadekvátní).

²⁶ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 202 ISBN 978-80-7357-377-5

²⁷ NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. s. 191 ISBN 978-80-7357-377-5

Viktimologická prevence

Je orientována zejména na potenciální a skutečné oběti. Poučuje o tom, jak se mají lidé chovat, aby sebe a svůj majetek zbytečně nevystavovali nebezpečí. Také říká, jak se bránit před útokem a jak se bránit po útoku. Do této prevence zahrnujeme výcvikové kurzy psychologické i fyzické sebeobrany, terapeutické a rehabilitační zacházení po útoku, prevenci zaměřenou na možnou recidivu agresora k oběti a jiné. Do určité míry se překrývá s prevencí sociální i situační. Viktimologické poznatky můžeme uplatnit při tvorbě preventivních programů.

3.3 Prevence šikany

Stejně, jako je tomu u většiny nemocí, i o šikaně platí, že zlu je snazší, levnější a účinnější předcházet než ho později odstraňovat nebo proti onomu zlu bojovat. Je tedy důležité zaměřit se ve škole, ve třídách, ale i u jednotlivých jedinců na prevenci proti šikaně.

3.3.1 Prevence na úrovni školy jako celku ²⁸

Jednou z důležitých podmínek dobré práce školy je vzájemná solidarita pedagogů. Když dojde k šikaně, záleží na tom, zda se pedagog může plně spolehnout na vedení školy, že ho „nepotopí“ před žáky a rodiči nebo také před nadřízenými orgány, ke kterým může dorazit stížnost od rodičů agresorů. Závažným problémovým jevem bývá také hustota a organizace dozoru o přestávkách. Pokud bude dozor na chodbách dostatečný a kvalitně prováděný, budou mít agresori méně příležitostí šikanovat. Kvalitně prováděným dozorem myslíme to, že pedagog při svém dozoru nestojí jen na jednom místě na chodbě, ale že se po chodbách pohybuje a občas nahlédne i do tříd, kde se šikana může odehrávat také. Školním řádem lze žákům zakázat vstup do určitých prostor školy, jako je např. suterén. *„Školní řád by měl obsahovat obecné zásady solidarity, ohleduplnosti a ochrany slabých, ale ovšem i výslovný zákaz fyzického násilí, zneužívání síly k ubližování bezbranným a zákaz dalších způsobů jednání, jež zahrnujeme pod pojem šikany. Šikana jako taková podle našeho názoru nemusí být zmíněna. Se školním řádem, včetně sankcí za jeho porušování, musí být seznámeni všichni žáci i jejich rodiče.“*²⁹ Školní řád má další privilegia. Může

²⁸ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 111. ISBN 978-80-247-2991-6.

²⁹ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 112. ISBN 978-80-247-2991-6.

například zakázat žákům používání mobilních telefonů při výuce nebo ve škole a za neuposlechnutí tohoto nařízení vymezuje příslušné sankce. Dětem musíme vštěpovat základní lidské hodnoty, na kterých stojí naše společnost. Základ etické výchovy stavíme na tom, jak se k dětem chováme sami. Ačkoli se to nezdá, děti naše chování vnímají a „opičí se“. Nejlepším učením etické výchovy vnímáme učení prožitkové.

3.3.2 Prevence v jednotlivých třídách

Klima třídy zjišťujeme pravidelně jednou za rok pomocí dotazníku, který rozdáváme dětem při hodině občanské výchovy nebo při třídnické hodině. V hodině si s dětmi povídáme o problematice šikanování a diskutujete s nimi na téma, jak by se měl chovat učitel k žákům, žáci k učiteli, ale i žáci mezi sebou navzájem. Necháváme děti, aby si samy zformulovaly pravidla chování správného a špatného. My, pedagogové, diskuzi usměrňujeme. Snažíme se zejména o to, aby žáci formulovali pozitivní zásady namísto zákazů. Vždyť např. věta „*Žáci spolu mluví slušně*“ je lepší než „*Nesmíme si nadávat*“. Pokud jde o šikanu, snaží se pedagog, aby děti samy dospěly k formulaci: „*Silný chrání slabého*“, nebo alespoň „*Žáci si navzájem pomáhají*“. ³⁰ Nevnucujeme jim slovo „šikana“. Děti mají za úkol vybrat si svoje „Dvanáctero“, které budou všichni navzájem dodržovat. „Dvanáctero“ se skládá ze čtyř zásad chování učitelů k žákům, čtyř zásad pro chování žáků k učitelům a poslední čtyři zásady říkají, jak se mají chovat žáci mezi sebou. Tyto zásady necháme napsat všechny žáky na list papíru, poté vybereme nejlépe napsané „Dvanáctero“, necháme jej podepsat všemi žáky a vyvěsíme ho tak, aby bylo všem neustále na očích. Co ovšem s žáky, kteří nechtějí podepsat? Tam poznáme zkušeného nebo empatického pedagoga, který použije např. větu: „Pokud to nepodepíšeš, nepojedeš s námi v úterý na výlet.“

Výlety nebo víkendové pobyty žáků, pedagogů popřípadě i rodičů dávají všem příležitost k vzájemnému poznání, navázání kontaktů, upevnění vztahů a v neposlední řadě i k sounáležitosti, která je nejen v dětském kolektivu velmi důležitá. „*Vzpomínka „bylo nám spolu dobře“ usnadňuje překonání nejrůznějších problémů v budoucnosti. K těmto problémům je možné přizvat jako facilitátora zkušeného externistu. Třída se těmito pobyty*

---

³⁰ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 115. ISBN 978-80-247-2991-6.

„imunizuje“ proti šikaně. Pokud v ní později k šikaně dojde, v atmosféře důvěry a spolupráce se snadněji jednak zjistí, jednak vyřeší.“³¹

3.3.3 Prevence jednotlivců

Zde se jedná především o sledování žáků, kteří by se mohli stát obětí nebo kteří v minulosti již obětí byli. Tyto děti pozorujeme při běžné školní činnosti i ve výjimečných situacích. Dnešní moderní technologie nám v tomto napomáhají tím, že si o žácích vedeme záznamy a využijeme je při kontaktu s rodiči. Pokud uznáme za vhodné, neváháme doporučit zákonnému zástupci dítěte preventivní psychologické vyšetření. **„Pravidelné individuální rozhovory se všemi žáky se osvědčují třídním učitelům, kteří chtějí dobře znát svou třídu a vztahy mezi dětmi. Únosné je zvát si každý týden jednoho žáka, přičemž se rozumí samo sebou, že učitel přijme k rozhovoru i žáka, který není na řadě. Učitel se zajímá o žákovy starosti i radosti, plány, problémy se spolužáky atd. Nenapomíná ho a svůj nesouhlas vyjádří, jen když to považuje za naprosto nutné. Rozhovor zbytečně neprotahuje. Tyto rozhovory nejsou ztrátou času, naopak mohou ušetřit mnoho času stráveného velmi nepříjemně řešením rozmanitých výchovných problémů, kterým se individuálními kontakty předejde.**

Individuální rozhovory zde zdůrazňujeme kvůli jejich roli v prevenci šikany. Jednak nám často umožní poznat šikanované dítě, jednak jsou dobrou příležitostí dát prosociálnímu, oblíbenému a vlivnému žákovi „pod ochranu“ spolužáka, který má ve třídě špatnou pozici a mohl by se stát obětí šikany.“³²

---

³¹ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 116. ISBN 978-80-247-2991-6.

³² ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 117. ISBN 978-80-247-2991-6.

4 EMPIRICKÁ ČÁST

4. 1 Stanovení výzkumných cílů

Cílem bakalářské práce je zjistit, jak vnímají problematiku šikany žáci sedmých a devátých ročníků vybraných základních škol na Klatovsku.

Mým cílem bylo zjistit, jaké mají žáci sedmých a devátých tříd vybraných základních škol na Klatovsku povědomí o šikaně. K naplnění cílů jsem v kvantitativním šetření užila anonymních dotazníků, které jsem rozdala žákům sedmých a devátých ročníků vybraných základních škol na Klatovsku. Zkoumaná data jsem statisticky zpracovala. Kompletní dotazník je uveden v příloze č. 1. Zjištěná fakta jsou níže vyhodnocena pomocí grafů v procentech i v absolutních hodnotách a doplněná komentářem pro správnou interpretaci získaných dat.

Výzkum probíhal na deseti základních školách, které si nepřály být jmenovány, proto zachovávám jejich anonymitu. Celkový počet respondentů byl 410, z toho bylo 219 žáků ze sedmých a 191 žáků z devátých tříd. Zároveň jsem při dotazování odlišovala pohlaví žáků. Chlapců se zúčastnilo 113 ze sedmých a 91 z devátých ročníků, celkem tedy 204. Dívek odpovídalo 106 ze sedmých a 100 z devátých ročníků, celkem tedy 206.

Kladeny byly tyto otázky:

Vědí žáci a žákyně sedmých a devátých ročníků, jaké projevy chování jsou šikanou?

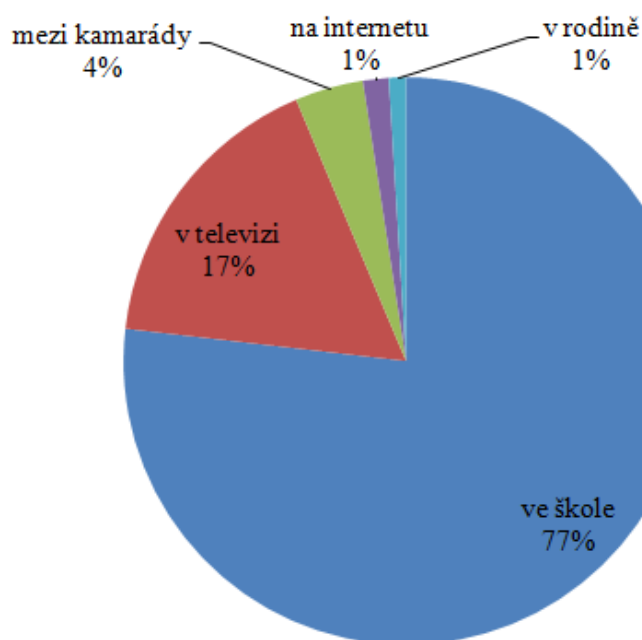
Dokážou žáci a žákyně odlišit typy lidí, kteří se nejčastěji stávají oběťmi šikany?

V jaké míře se setkali žáci a žákyně se šikanou ve vybraných základních školách na Klatovsku?

Bojují nebo uměli by žáci proti ní bojovat správně?

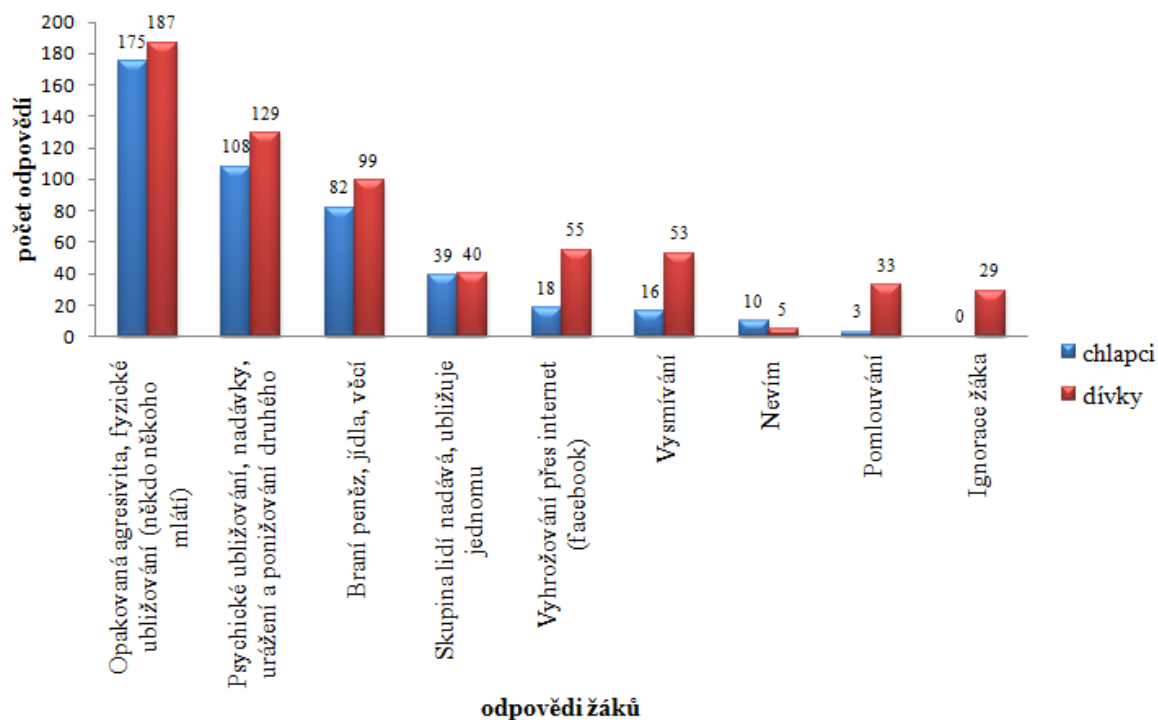
4.2 Výsledky zkoumání

1. Kde ses poprvé setkal/a s pojmem „šikana“?

První otázka „Kde ses poprvé setkal/a s pojmem šikana“ přináší vcelku očekávaný výsledek. Většina dětí se o šikaně dozvěděla poprvé ve škole. Kladně na tuto otázku odpovědělo 77% žáků, což je relativně pozitivní fakt. Je však nutné zdůraznit skutečnost, že šikana může bujet již v předškolním věku, a proto by nebylo od věci působit na rodiče předškolních dětí. Informovanost rodičů by tak mohla plnit preventivní funkci pro další vývoj dítěte, které by bylo vedeno nejen k základním normám slušného chování, ale i k respektování tělesné a duševní integrity člověka. Zmíněná informovanost v rodině dosáhla hodnoty pouhého jednoho procenta, tedy velice znepokojivé číslo.

2. Jaké projevy chování jsou podle tvého názoru šikanou?

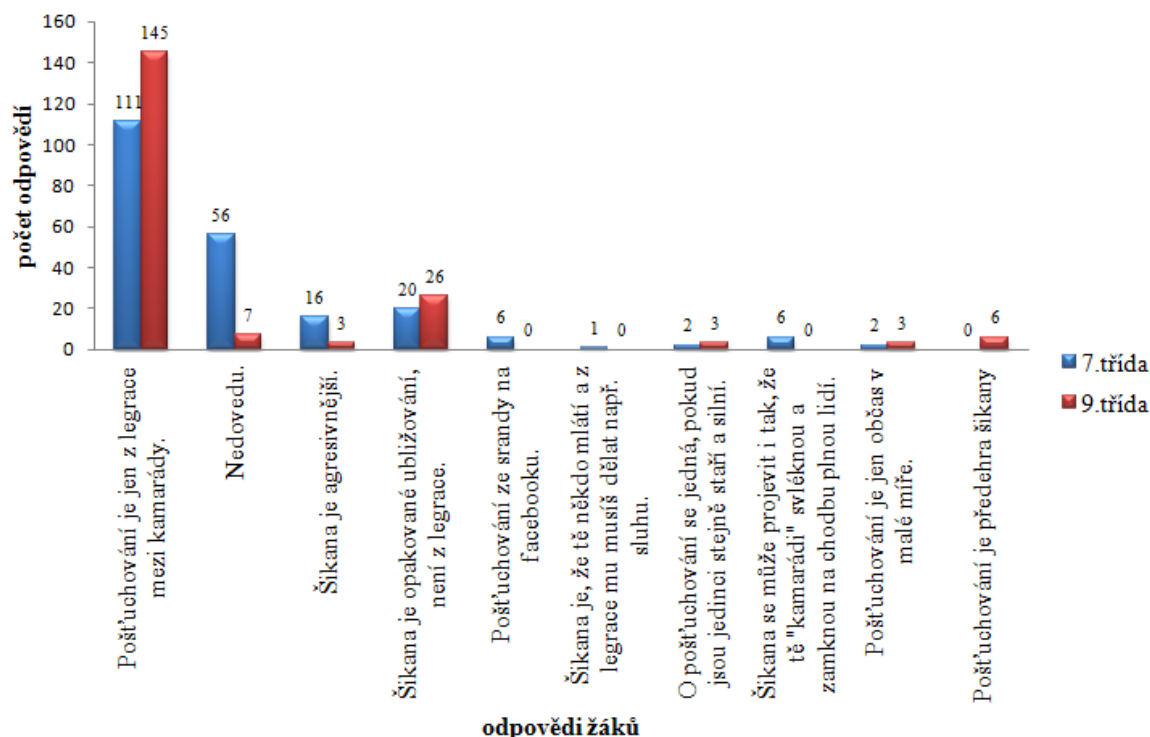

U této otázky odpovědělo 362 respondentů, že projevy šikany jsou opakovaná agresivita, fyzické ubližování (někdo někoho mlátí), 237 dotázaných vnímá jako projevy šikany také psychické ubližování, nadávky, urážení a ponižování druhého a 181 respondentů odpovědělo, že projevem šikany může být také braní peněz, jídla, věcí.

Z grafu je patrné, že šikanu vnímají jinak hoši a jinak dívky. 53 dívek například považuje za projevy šikany vysmívání se. Chlapců, kteří uvedli tuto možnost, bylo 16. Další ukázkou odlišného vnímání šikany z hlediska pohlaví žáků je také pomlouvání, které za projev šikany označilo 33 dívek a pouze 3 chlapci. Ignoraci žáků jako projev šikany nenapsal ani jeden chlapec, oproti tomu ale 29 dívek ano.

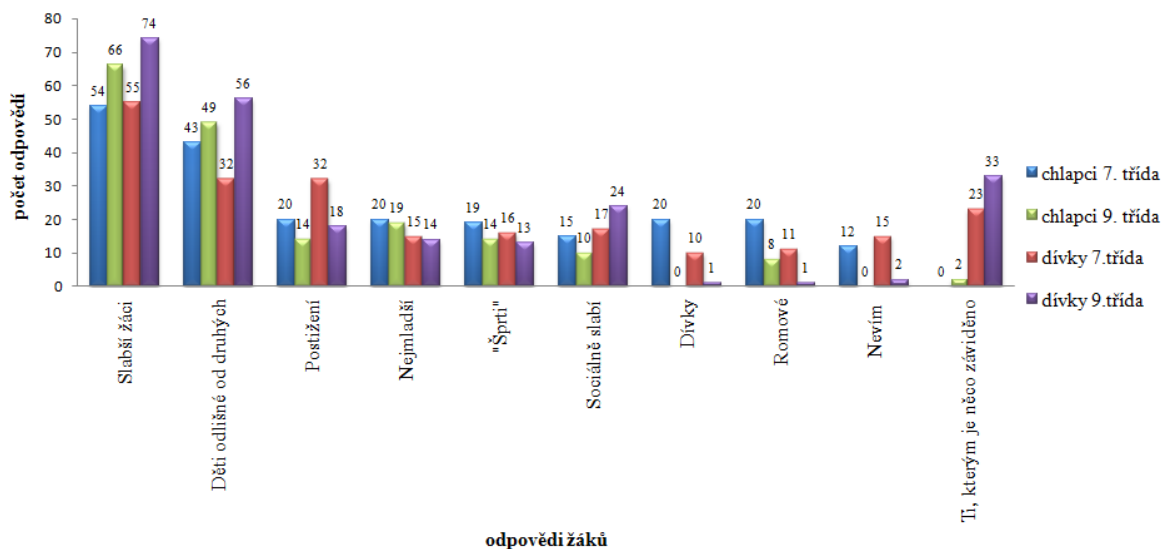

3. Dovedeš odlišit šikanu od pošťuchování? Pokud ano, uveď příklady.

Cílem této otázky bylo zjistit, jakou mají žáci relevantní představu o projevech šikany, zda-li ji dokážou odlišit od jiných projevů nevhodného chování či násilí. Výsledky této otevřené otázky jsou v zásadě kladné, protože žáci šikanu dokážou odlišit od prostého pošťuchování. Jak vidíme v grafu, 256 žáků sedmých a devátých ročníků správně uvádí, že pošťuchování je jen z legrace mezi kamarády. Z toho 46 žáků k tomu ještě doplnilo, že šikana je opakované ubližování a není z legrace. 56 respondentů ze sedmých ročníků, šikanu od pošťuchování odlišit nedokázalo.

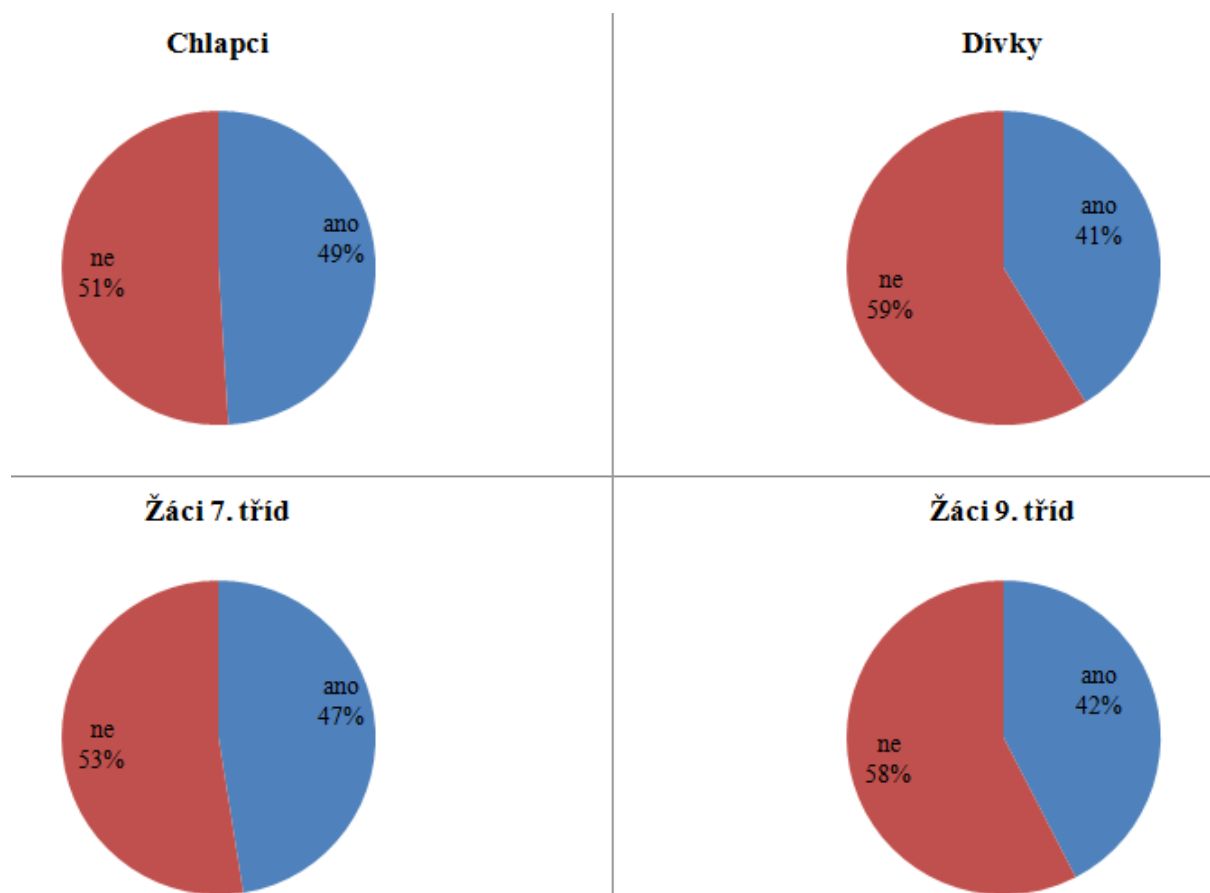
4. Kdo se podle tebe stává nejčastěji obětí šikany?

294 žáků ze 410 vnímá jako oběť šikany žáky slabší, 180 žáků napsalo, že jsou to žáci, kteří se nějakým způsobem odlišují od druhých. Také psali, že obětí se mohou stát žáci postižení, nejmladší, „špti“, sociálně slabší, Romové atd. 56 dívek odpovědělo, že se obětí šikany může stát také někdo, komu je něco záviděno. Zarážejícím číslem bylo číslo u žáků a žákyň sedmých ročníků, kde odpovědělo 27 dotazovaných, že neví, jaký typ člověka by mohl být obětí šikany. U této otázky bylo v každé třídě zdůrazněno, že nemají psát jména žáků, ale typy lidí.

Ze zjištění je patrné, že žáci mají ponětí o tom, kdo by se mohl stávat obětí. Je tedy na rodičích, učitelích a celé společnosti, aby s těmito informacemi dokázali dále pracovat.

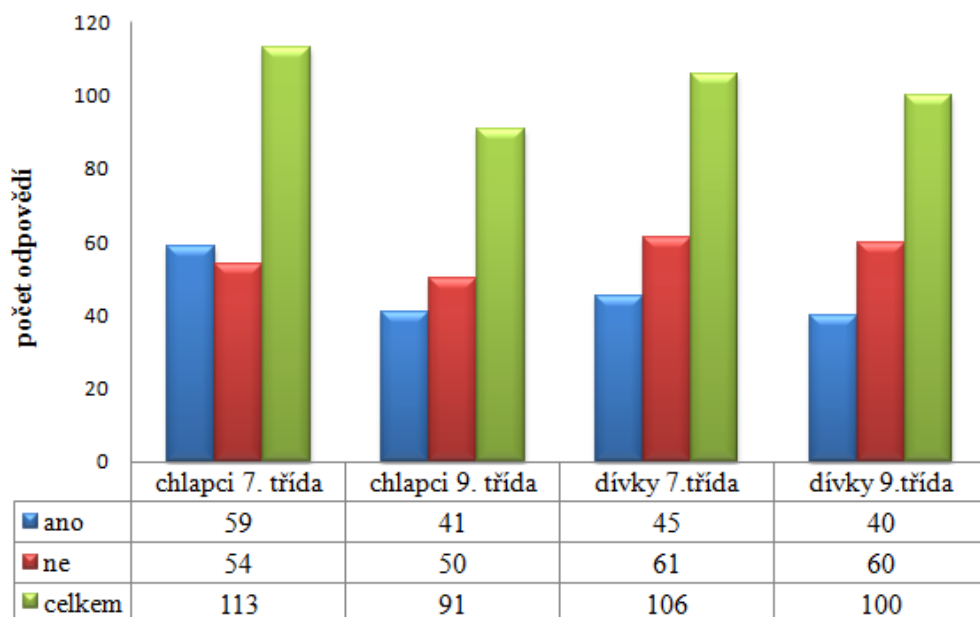
5. Byl/a jsi přítomen/a u situace, kde byl někdo šikanován?

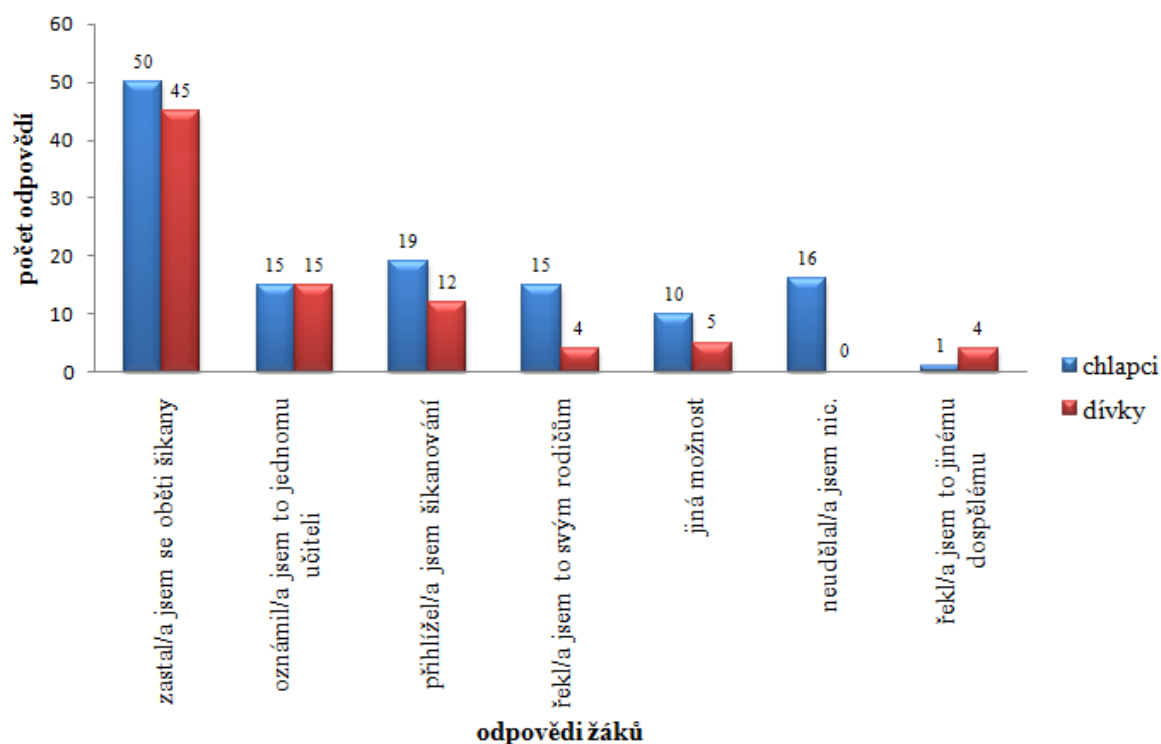
Podle výsledků dotazníků je patrné, že se se šikanou setkala 49% chlapců a 41% dívek. Na území klatovského regionu, kde probíhal výzkum, se ukázalo, že osobní zkušenost se šikanou má o 8% více chlapců než děvčat a o 5% více žáků z devátých než žáků ze sedmých ročníků. Dále z grafu vyplývá, že šikana není problémem jen velkých měst, ale je i problémem na Klatovsku.

V následujícím grafu ukazujeme souhrn s rozdílem pohlaví i ročníků v absolutních číslech.

5. Byl/a jsi přítomen/a u situace, kde byl někdo šikanován?

6. Pokud ano, jak ses zachoval/a?

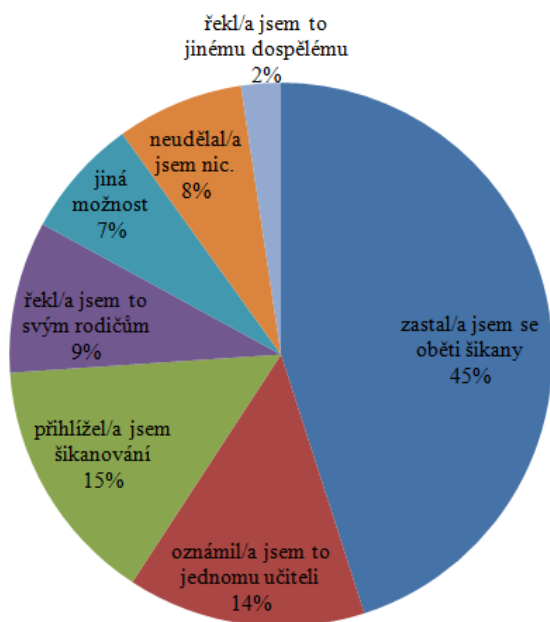

Celkem 100 chlapců ze sedmých a devátých ročníků bylo přítomno u šikanování. Padesát chlapců ze sta, kteří byli přítomni šikanování, se zastali oběti šikany. Patnáct chlapců ze sta to oznámilo nějakému učiteli. Šikanování přihlíželo devatenáct žáků.

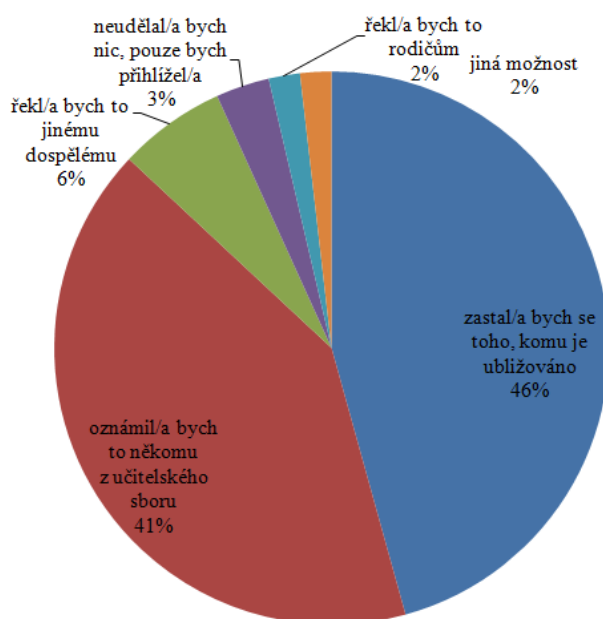
Celkem 85 dívek ze sedmých a devátých ročníků bylo přítomno u šikanování. Čtyřicet pět dívek se zastalo oběti šikany. Patnáct dívek to oznámilo nějakému učiteli a šikanování přihlíželo dvanáct žákyn z devátých ročníků.

185 respondentů bylo přítomno šikanování. Tento graf popisuje, že 45% dotazovaných se zastalo oběti, 15% přihlíželo šikanování a 14% tuto skutečnost oznámilo nějakému učiteli.

6. Pokud ano, jak ses zachoval/a?

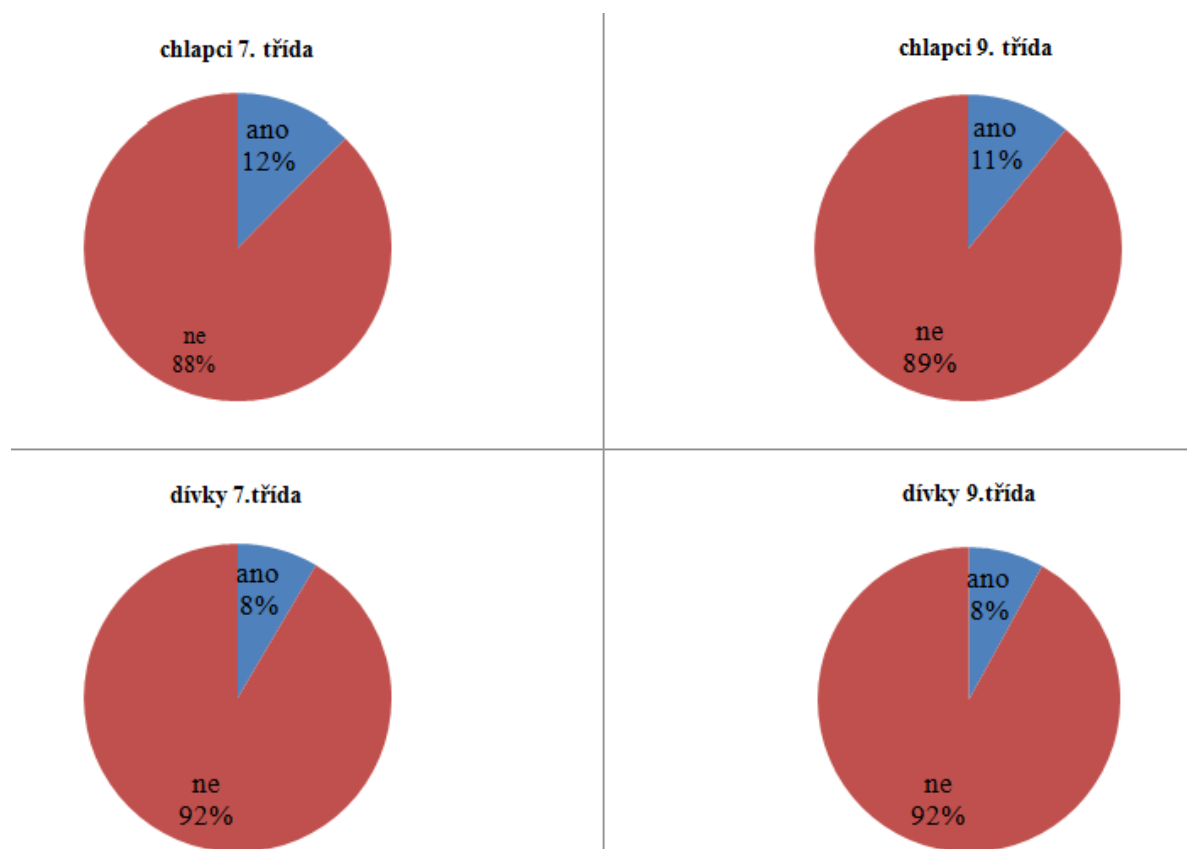

7. Pokud ne, uveď, jak si myslíš, že by ses zachoval/a.

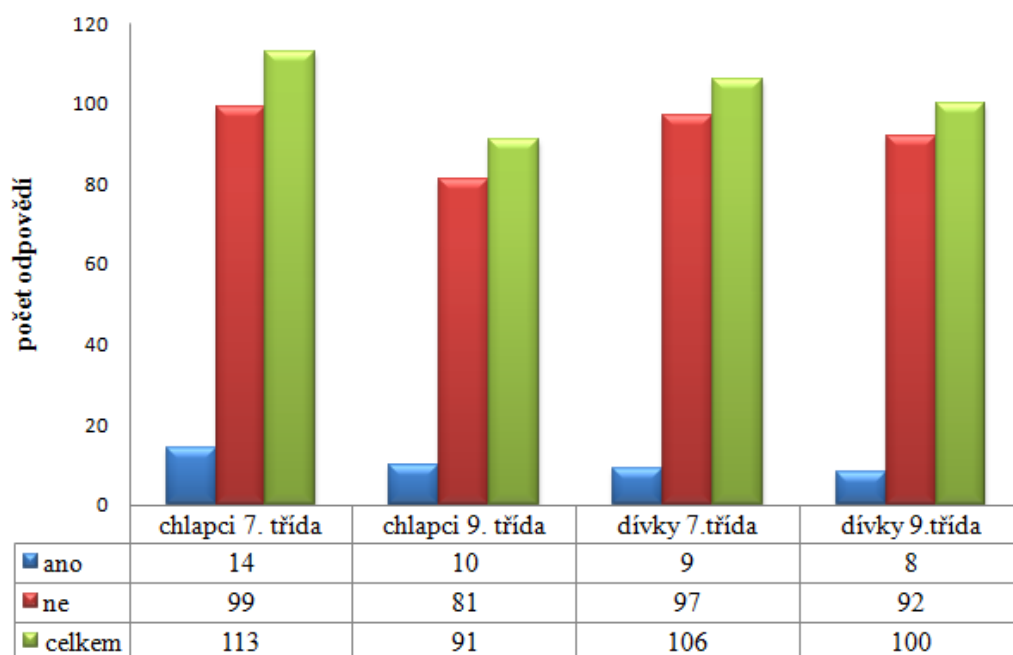

Je zajímavé, že v otázce č. 7 se ptáme: „Pokud ne, jak by ses zachoval/a?“ Zde je ovšem poměr mezi zastáním se oběti a oznámením této skutečnosti někomu z učitelů vyrovnanější, než v otázce č. 6, kde z grafu čteme, že se žáci ze 45% zastanou oběti, nebo z 15% šikaně přihlížejí, oznámení šikany nějakému vyučujícímu uvedlo 14% respondentů. Otázkou tedy zůstává, zda by ti, kteří zatím u šikany nebyli, se skutečně zachovali tak, jak zaškrtnuli v dotazníku, zda by se tedy ze 46% zastali oběti, což koresponduje s těmi, kteří šikanu zažili, ti takto konali ze 45%. Ti, kteří šikanu nezažili, by ze 41% šikanování oznámili někomu z učitelského sboru, což se ve skutečnosti děje jen ve 14%.

8. Stal/a ses někdy obětí šikany?

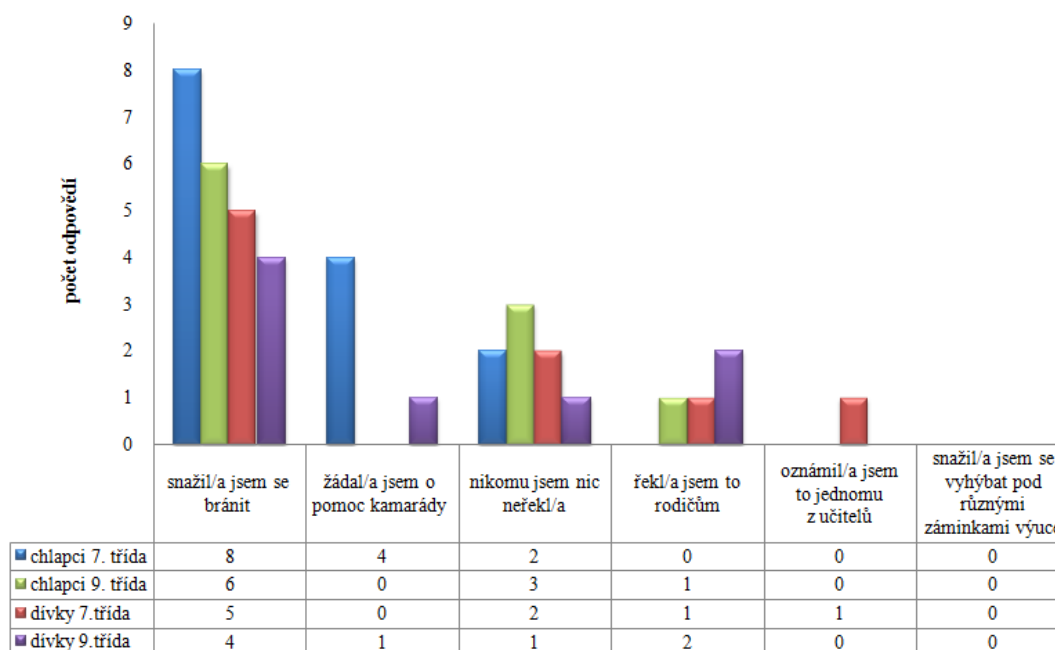

8. Stal/a ses někdy obětí šikany?

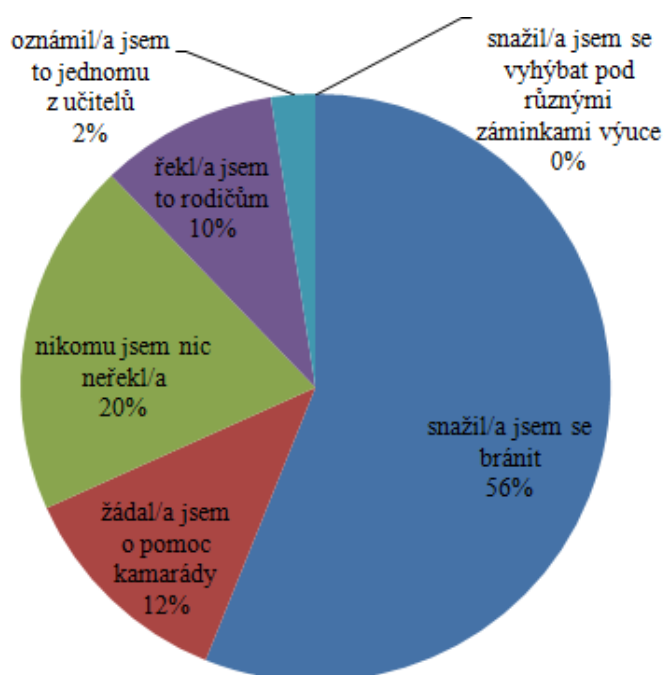
12% žáků ze sedmé třídy, 11% žáků z deváté třídy, 8% žákyň ze sedmé třídy a 8% žákyň z deváté třídy, v absolutní hodnotě celkem 41 žáků pocítilo šikanování na vlastní kůži v roli obětí. Neviděli jsme ani v jedné z navštívených tříd dotazník, podle něhož by se někdo nestal obětí šikany. V každé třídě byla minimálně jedna oběť šikany. Otázkou ovšem je, zda se ve všech těchto případech skutečně jedná o šikanu. Z výzkumu nám neplyne podstatný rozdíl mezi chlapci a dívkami.

9. Pokud ano, uveď, jak ses zachoval/a.

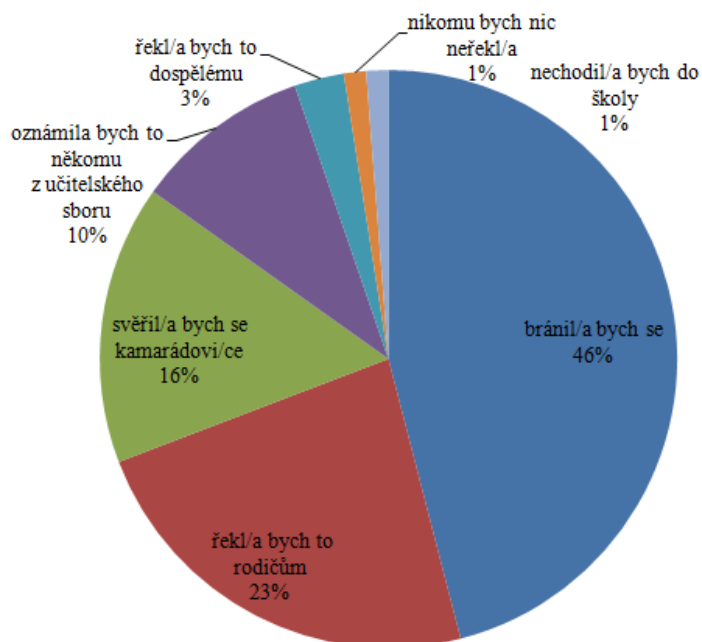
Ze 41 dotazovaných, kteří se stali obětí šikany, 23 respondentů odpovědělo, že se šikaně snažili bránit, 8 odpovědělo, že nikomu nic neřekli a pouze jedna žákyně odpověděla, že to oznámila nějakému učiteli. Zajímavé bylo to, že pouze čtyři respondenti odpověděli, že se svěřili rodičům.

9. Pokud ano, uveď, jak ses zachoval/a

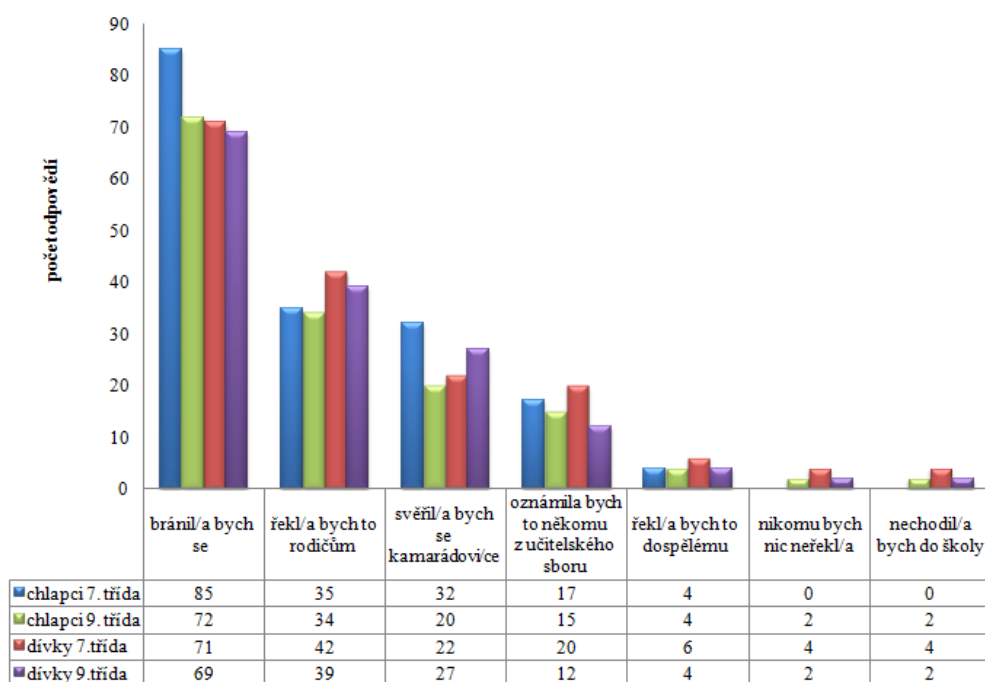

10. Pokud ne, uveď, jak si myslíš, že by ses zachoval/a.

Pro lepší pochopení uvádíme 2 grafy. V horním grafu uvádíme všechny žáky a vyjadřujeme čísla v procentech. Oproti tomu ve spodním grafu uvádíme čísla v absolutních hodnotách a žáky rozdělujeme dle pohlaví a ročníků. Z grafu je patrné, že 46% dětí by se šikaně bránilo, 23% dětí by šikanu oznámilo rodičům. Třetí číslo, které stojí za povšimnutí, je, že jen 10% dětí by šikanu oznámilo někomu z učitelského sboru.

10. Pokud ne, uveď, jak si myslíš, že by ses zachoval/a.

Shrnutí výsledků:

Vědí žáci a žákyně sedmých a devátých ročníků, jaké projevy chování jsou šikanou?

Žáci vědí, co slovo šikana znamená. Vnímají ji jako fyzické a psychické dlouhodobé ubližování a pojmenovali několik dalších projevů šikany jako např. brání jídla, peněz, vyhrožování přes internet, vysmívání se, pomlouvání atd., jak je uvedeno v grafu u otázky č. 2 výše.

Dokážou žáci a žákyně odlišit typy lidí, kteří se nejčastěji stávají oběťmi šikany?

Dotazovaní si případnou oběť šikany představují následovně: obětí se stává jedinec slabší, ten, který se nějakým způsobem odlišuje od druhých, děti národnostních menšin, děti postižené, ti, již byli šikanováni dříve atp.

Dívky odpovídaly, že se obětí šikany může stát také někdo, komu je něco záviděno. Protože toto neodpověděl ani jeden chlapec, z odpovědi čteme, že dívky v některých případech vnímají šikanu zpočátku i jako závist, která snadno například v psychickou někdy i fyzickou šikanu přerůstá.

V jaké míře se setkali žáci a žákyně se šikanou ve vybraných základních školách na Klatovsku?

V našem výzkumu na vybraných ZŠ na Klatovsku se celkem se šikanou setkalo 55% dětí. Z toho 10% jako oběti a 45% jako přihlížející, či agresori.

Bojují nebo uměli by žáci proti ní bojovat správně?

Z otázky č. 9 a č. 10 viz. příloha č.1 se dozvídáme, zda žáci umí nebo zda by uměli proti šikaně bojovat. Jak je patrné z grafů výše, 56% respondentů, kteří byli šikanováni, se snažili bránit. Ti, co šikanováni nebyli, se domnívají ve 46%, že by se bránili. Musíme si položit otázku: „Lze se šikanování bránit?“ Zpočátku se o to mohou žáci pokoušet, ale sami se šikanování neubrání. To by měli mít na paměti jak rodiče, tak učitelé. Ti, kteří jsou s dítětem v kontaktu, by měli dítěti vštěpovat větu: „Pokud ti někdy bude někdo ubližovat, víš, že za mnou můžeš přijít a já ti pomohu.“

5 DISKUZE

Rozborem dat z dotazníkového šetření jsem zjistila, že respondenti dokázali vysvětlit pojem šikana. Žáci na Klatovsku vnímají pojem šikana jako fyzické nebo psychické dlouhodobé obtěžování jedince agresorem nebo skupinou agresorů. Jako projevy šikany nejčastěji uváděli fyzické a psychické dlouhodobé ubližování, braní jídla, peněz, ničení věcí, vysmívání atd. Respondenti dokázali pojmenovat i vlastnosti, kterými může oplývat člověk, jež se stává nejčastěji obětí. Mezi tyto vlastnosti zařadili slabší jedince, děti, které se odlišují od ostatních, děti postižené, sociálně slabé atd. Problém dokážou pojmenovat a z 85% rozeznat od kamarádkého pošťuchování, jak uvádíme výše. Dále vědí, jaký typ člověka se může stát nejčastěji obětí, kde respondenti uvádějí jedince slabší, vymykající se nějakým způsobem kolektivu atp. Šikanu zažilo nebo jí bylo přítomno 55 procent dotazovaných. Rozdíly mezi pohlavími i věkem žáků a žákyň jsou nepatrné, ale chlapci se se šikanou na Klatovsku setkávají častěji než dívky. Častěji se s ní setkávají žáci a žákyně sedmých ročníků než žáci a žákyně devátých ročníků.

Z výzkumu nám neplynul podstatný rozdíl mezi chlapci a dívkami. V odborné literatuře se ale uvádí:

„Rozdíly mezi pohlavími

*Mezi chlapci najdeme podstatně více agresorů i obětí přímé šikany než mezi dívkami. Chlapci také při šikaně mnohem častěji užívají fyzické násilí, dívky spíše slovní – ale jak dobře říkají Romové, zlé slovo může bolet víc než rána nožem. Nepřímé šikany najdeme u chlapců i dívek asi stejně, u dívek je nepřímá šikana (zvláště intriky a sociální izolace) mnohem častější než přímá. A jak je to s šikanou **mezi pohlavími**? Zjistilo se, že dívky jsou častěji šikanovány od chlapců než od dívek, chlapci v naprosté většině jen od chlapců.*³³

Důležitým aspektem, který souvisí s řešením šikany je to, komu se šikanované děti se svým trápením svěří. Kadlecová se ve své knize Šikana očima dětí ptala: „Komu se šikanované dítě svěřílo se svým trápením?“ Na tuto otázku odpovědělo 20,9 % dětí, že by se svěřily rodičům, 17,9% dětí odpovědělo, že nikomu, u 10,1% dětí si všiml kamarád a sdělil to škole, 8,4% se svěřilo učitelce/ učiteli, 8,2% spolužákovi, kamarádovi, sourozenci

---

³³ ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010, s. 117. ISBN 978-80-247-2991-6.

atd.³⁴ I v našem výzkumu jsme došli k podobným závěrům, ale vzhledem k malému počtu žáků, kteří uvedli, že se setkali se šikanou, jsou výsledky méně výrazné.

---

³⁴ KADLECOVÁ, Eva. *Šikana očima dětí*. 1. vydání. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2010. s. 173 ISBN 978-80-7394-199-4.

ZÁVĚR

Problému se šikanou se v poslední době věnuje značná pozornost. Je to velmi nebezpečný celospolečenský jev, o kterém mnoho lidí nemá ucelenou představu nebo má nejasné a nesprávné informace, jež razantním způsobem zkreslují jejich názory. Je ale důležité, aby s tímto problémem byly seznamovány děti a aby se kladl důraz na jeho řešení a osvětu zejména u této skupiny. Celkové vymýcení je zpravidla nemožné, protože prostupuje společností v různých úrovních ekonomických, generačních, etnických nebo i ve skupinách různého vzdělání aj. Pod širším kritickým prizmatem lze říci, že šikana je stejně jako například kriminalita, násilí v nejrůznější podobě, korupce atd. jev plynoucí ze společnosti, kde je mnoho nekontrolovaných a nekontrolovatelných faktorů, jež znemožňují její vymýcení, avšak empirická zjištění nás mohou směřovat tak, abychom mohli podnikat vhodná opatření k jejímu omezení ve smyslu snížení četnosti šikany, v ideálním případě zamezení výskytu těch nejdestruktivnějších projevů a následků šikany, ovšem i správnou a vhodnou pomoc obětem šikany. Realie z empirických zjištění plynoucí mohou pomoci také při nápravě pachatelů, do jisté míry se tato fakta odrážejí v preventivních činnostech.

Šikana není problémem pouze v českých školách, ale i v zahraničí. Je tak rozšířeným jevem ve školách a školských zařízeních, že ji učitelé i vychovatelé považují za naprosto normální, běžnou a organickou součást každodenního školního života. Můžeme tedy říci, že šikana je problémem globálním. Proto je důležité o tomto problému informovat širokou veřejnost. Pokud totiž o nebezpečí víme, můžeme se mu postavit čelem a přijímat proti němu jistá opatření.

Jak jsme se již zmiňovali, dítě se učí napodobováním. Proto musíme klást velký důraz na rodinnou výchovu a sociální prostředí, ve kterém se dítě pohybuje. Jak se my budeme chovat k dětem, tak se ony později budou chovat k nám.

Šikana je forma agresivního chování, kde silní, bezohlední a krutí ubližují slabším. Může probíhat nejen ve škole, ale i v zaměstnání³⁵, v rodině nebo jinde. Pokud si včas nevšimneme varovných signálů a nezasáhneme, bude se šikana stupňovat. Může být psychická, fyzická, přímá nebo nepřímá. Jestliže šikanu zaznamenáme nebo se o ní dozvíme, mějme na paměti, že musíme dodržet správný postup při jejím vyšetřování, např.

---

³⁵ Mobbing – šikana na pracovišti

ochránit zdroj informací, každého účastníka vyslechnout zvlášť a odpovědi si pečlivě zaznamenat. Vážnější případy ohlásíme vedení školy nebo se obrátíme na odborníka.

V empirické části této práce se zabývám tím, jak žáci sedmých a devátých ročníků vybraných základních škol na Klatovsku vnímají pojem šikana a jestli se s ní setkali „na vlastní kůži“. Cíl práce, jež jsem si stanovila, jsem splnila.

Jedním z možných řešení, opomeneme-li finance ve školství, by v sociálním boji mezi žáky bylo zavedení školních uniforem a zákaz mobilních telefonů a jiných technických vymožeností ve školství, což může zanést každý z ředitelů do svého školního řádu.

Závěrem bych také chtěla poděkovat všem, kteří se dotazníkového šetření zúčastnili, ředitelům škol, kde výzkum probíhal, a všem dětem, které vyplnily anonymní dotazník a tím se zapojily do výzkumného šetření.

LITERATURA

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vydání. Praha : ISV, 2003. 198 s. ISBN 80-86642-08-9.

KADLECOVÁ, Eva. *Šikana očima dětí*. 1. vydání. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2010. 186 s. ISBN 978-80-7394-199-4.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vydání. Praha : Portál, 2005. 272 s. ISBN 80-7367-014-3.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 332 s. ISBN 9788073678715.

METODICKÝ POKYN MINISTRA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY č.j.28 275/2000 – 22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, čl.1, odstavec1, účinnost od 1.1. 2001, Praha, MŠMT ČR, s.7

NOVOTNÝ, Oto, ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. 527 s. ISBN 978-80-7357-377-5

ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha : Grada, 2010 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vydání. Praha : Portál, 1995. 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŠKOLSKÉ ZÁKONY 2011. Praha: Golden Books, s. r. o., 2011. 799 s. ISBN 978-80-905075-0-0.

URBAN, Lukáš. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, 373 s. ISBN 80-868-6145-7.

VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol. *Minimalizace šikany: Praktické rady pro rodiče*. 2. vydání. Praha : Portál, 2011. 152 s. ISBN 978-80-7367-912-5.

On-line zdroje

Pražské centrum primární prevence: Portál primární prevence rizikového chování v Praze. *Pražské centrum primární prevence* [online]. 21.12.2009 [cit. 2012-02-06]. Dostupné z: <http://www.prevence-praha.cz/agrese-a-sikana?start=7>

Minimalizace šikany. *Minimalizace šikany* [online]. 2008 [cit. 2012-02-18]. Dostupné z: <http://www.minimalizacesikany.cz/>

Vznik pojmu šikana, definice šikany a porovnání různých pohledů na tento jev. In: ARABADŽIEV, Sáva. *Arabadžiev* [online]. 03.05.2008 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://sikana.i-extra.net/34/>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 - Dotazník

Příloha č. 2 – Případové studie

Příloha č. 1

Jak vnímáš šikanu?

Jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy oboru Informatika-pedagogika. Ve své bakalářské práci se zabývám šikanou na ZŠ. Cílem dotazníku je zjistit, jak chápete šikanu a jaký postoj k ní zaujímáte. Dotazník je anonymní a bude sloužit jen jako podklad pro mou bakalářskou práci.

Pokyny k vyplnění: U otázek, kde jsou uvedené různé varianty odpovědí, zakroužkujte jednu nebo více možností. U ostatních otázek napište odpověď svými slovy.

Děkuji za spolupráci. Veronika Hnojská (studentka Pedagogické fakulty UK)

Škola: ..... Třída: .....

Jsem: a) chlapec b) dívka

---

1. Kde ses poprvé setkal/a s pojem „šikana“?

- a) ve škole
- b) v rodině
- c) mezi kamarády
- d) v televizi
- e) na internetu

2. Jaké projevy chování jsou podle tvého názoru šikanou: * napiš všechny projevy, které se ti vybaví

.....

.....

.....

3. Dovedeš odlišit šikanu od pošťuchování? Pokud ano, uveď příklady.

.....

.....

.....

4. Kdo se podle tebe stává nejčastěji obětí šikany?

.....

.....

.....

5. Byl/a jsi přítomen/a u situace, kde byl někdo šikanován?

- a) ano
- b) ne

6. Pokud ano, jak ses zachoval/a?

- a) neudělal/a jsem nic.
- b) přihlížel/a jsem šikanování
- c) zastal/a jsem se oběti šikany
- d) oznámil/a jsem to jednomu učiteli
- e) řekl/a jsem to svým rodičům
- f) řekl/a jsem to jinému dospělému
- g) jiná možnost

7. Pokud ne, uveď, jak si myslíš, že by ses zachoval/a. **můžeš vybrat více odpovědí*

- a) neudělal/a bych nic, pouze bych přihlížel/a
- b) zastal/a bych se toho, komu je ubližováno
- c) oznámil/a bych to někomu z učitelského sboru
- d) řekl/a bych to rodičům
- e) řekl/a bych to jinému dospělému
- f) jiná možnost

8. Stal/a ses někdy obětí šikany?

- a) ano
- b) ne

9. Pokud ano, uveď, jak ses zachoval/a.

- a) snažil/a jsem se bránit
- b) žádal/a jsem o pomoc kamarády
- c) nikomu jsem nic neřekl/a
- d) oznámil/a jsem to jednomu z učitelů
- e) řekl/a jsem to rodičům
- f) snažil/a jsem se vyhýbat pod různými záminkami výuce

10. Pokud ne, uveď, jak si myslíš, že by ses zachoval/a. **můžeš vybrat více odpovědí*

- a) nikomu bych nic neřekl/a
- b) nechodil/a bych do školy
- c) svěřil/a bych se kamarádovi/ce
- d) oznámila bych to někomu z učitelského sboru
- e) řekl/a bych to rodičům
- f) řekl/a bych to dospělému
- g) bránil/a bych se

Děkuji za Tvůj čas.

Příloha č. 2

Případové studie

Uvádím dva případy, se kterými jsem se setkala.

Závistivá neúspěšná blondýna si léčila mindráky

Začínám tím, o čem jsem nikdy neměla sílu otevřeně mluvit. Píše se 1. září 2006 a já svou pravou nohou vstupuji na půdu střední průmyslové školy v Klatovech. Nic netušící a s úsměvem se snažím najít svou novou třídu. Naštěstí ne sama, ale s kamarádkou ze základní školy, se kterou jsem na střední školu nastoupila. Po krátké chvilí vstupujeme do třídy zdaleka ne mezi prvními a zaujímáme místo v lavici uprostřed třídy. Třída se pomalu naplňuje a mě by na první pohled ani nenapadlo, co v této třídě ještě zažiji.

Zvoní a začíná první hodina. Do třídy vchází naše třídní učitelka, štíhlá žena v minišatech, ve středním věku, s nakrátko střiženými vlasy. Rozhlédne se po třídě a po pozdravu hlasitě prohlásí: „Je vás tady moc.“ To byl první okamžik, který mě vyděsil, že na této škole asi dlouho nevydržím. Záhy nás vyzvala k tomu, abychom se představili, a ukázala na mě prstem. „Jmenuji se Veronika Hnojská,“ začala jsem, ale najednou se hlouček dívek v zadních lavicích začal chichotat. Já bez většího pozastavení pokračovala zálibami a tím, odkud pocházím. Kromě kamarádky, se kterou jsem do třídy přišla, se se mnou ten den bavily asi ještě tři dívky, které byly velice sympatické.

Den za dnem běžel a já ze školy většinou odcházela dříve, kvůli dojíždění do Prahy na castingy modelingové agentury. U některých chlapců ve třídě jsem byla oblíbená, ale skupinka osmi dívek mě nemohla ani vystát. Nevěděla jsem proč, ale začalo to již první den při představování. Evidentně to bylo tím, že jedna z dívek, se kterou se většina lidí ze třídy kamarádila, mě měla jako největší nepřítelkyni kvůli mému vzhledu. Byla to vysoká štíhlá blondýnka v obličeji nepříliš hezká a nezajímavá. Očividně jí vadilo, že jsem se ve třídě vyskytla zrovna já, holka, která jezdila už v patnácti letech do Prahy na castingy a dělala modeling.

Do prvního pololetí to bylo vše pouze o tom, že se skupinka osmi holek se mnou nebavila. Když jsem ráno přišla do třídy, smály se anebo se úplně přestaly bavit, abych náhodou něco neslyšela. Ve třídě se mnou komunikovaly čtyři dívky, se kterými jsem

mohla probírat úplně vše, ale nenávist ostatních slečen mi hrozně vadila. V druhém pololetí se jejich nenávist vůči mé osobě začala stupňovat. Vždy, když mě učitel vyvolal na zkoušení k tabuli, se mi smály, pronášely k mé osobě nevhodné vtipy a posměšky a neostýchaly se pronést něco „moc vtipného“ (většinou proti mně), aby se celá třída začala smát. Zkoušení před celou třídou se tak pro mě stávalo nesnesitelným. Dělal mi problémy soustředit se na to, co ode mě učitel chce.

O přestávkách během mé nepřítomnosti ve třídě mi rozhazovaly věci po lavici tak, aby si toho nikdo nevšiml. Když jsem přišla do třídy a ptala se, kdo mi to rozházel, nikdo nic neviděl. Na denním pořádku byla láhev na pití propíchaná kružítkem vždy po mém odchodu. Žvýkačky přilepené na židli nebo v botách nebyly ničím výjimečným. Do bot mi také často nalávaly vodu nebo upalovaly tkaničky. Když jsem po jednom takovém dni plném posměchu, pomluv a ničení věcí ve třídě (např. vyhazování osobních věcí z okna) přišla do šatny a po odemčení tam nenašla ani boty na přezutí, ani zimní bundu, myslela jsem, že je to další z nemístných vtipů nebo že budu mít bundu v jiné šatně, což nebyla taková vzácnost. Denně jsem hledala své osobní věci po jiných šatnách. Tentokrát ale bunda nikde nebyla. Nezbylo mi nic jiného než dojít pro třídní učitelku a snažit se jí vysvětlit, co se děje. Nevěřila mi a řekla, že si šatny máme zamykat a že je to můj problém, že mi někdo ukradl bundu. Jenže tu bundu mi dívky sebraly a prodaly nebo vyhodily, protože to byla nová bunda, kterou jsem si v té době přivezla z Prahy a tady ji nikdo neměl. Kdyby přišel do šatny zloděj, asi by si neodnesl jen jednu věc. Nemám pravdu? Celá věc s bundou se vyšetřovala s policií, ale dívky se k tomu nikdy nepřiznaly. Měly asi heslo zatloukat, zatloukat, zatloukat.

Na internetu se objevovaly koláže mých fotek s vulgárním podtextem, které pro mě byly velmi ponižující. Dokonce se tam vyskytla i fotografie, kde mě jedna z hlavních akterek zakopává do hrobu. Chodily mi e-maily s titulky „zabiju tě“ nebo „odejdi od nás“ atd. Součástí e-mailů byly mé fotografie upravené v programu malování, různě přeškrtnuté nebo zesměšněné. Každý den jsem chodila ze školy domů s brekem, chtělo se mi z tohoto kolektivu pryč. Vymýšlení různých nemocí, absence ve škole, to vše kvůli strachu z ponižení. Až tak daleko to zašlo! Když „prvák“ skončil a začaly prázdniny, myslela jsem si, že je vše zapomenuté a že až se po prázdninách vrátím do školy, bude vše dobré. Opak byl ale pravdou.

Po prázdninách bylo vše ještě horší. Začalo se to stupňovat ještě víc, nenávisť děvčat vůči mně rostla a rostla. Možná proto, že jsem začala být ve škole oblíbená a známá tím, že dělám modeling. Děvčata mě ponižovala a pomlouvala, kde mohla. Někdo tomu uvěřil a někdo ne. Já vždy říkala: „Moudrý člověk si o mně nic zlého nemyslí a názor hlupáka mě nezajímá.“ Toto mé heslo bylo ovšem v rozporu s mými pocity. Vadilo mi to. Po nocích jsem brečela do polštářů a bála se toho, co přijde další den. Pokračovalo to ještě asi půl roku ve druhém ročníku. Říkala jsem, co se děje s mými věcmi, kamarádkám a ukazovala jim propálené boty, mokré a ušpiněné oblečení, poničené pomůcky atd. Mé nové věci mi bez dozoru nevydržely dlouho. Doma jsem většinou tvrdila, že jsem novou věc buď ztratila, nebo že nevím, kde ji mám, protože to v tu chvíli doma nebylo zrovna ideální řešit. Rodiče se neustále hádali a já je svými problémy ze školy nechtěla ještě více zatěžovat.

To vše se dělo jen do doby, než mi kamarádky pomohly a řekly: „Dost, musíš to někomu říct“. Den nato přinesla třídní učitelka do třídy dotazníky na šikanu. Bylo to pro mě překvapení, ale pravdivě jsem uvedla, s čím se potýkám. Vše bylo anonymní, ale učitelka poznala, odkud vítr vane, a počkala si, až budu sama. Vzala si mě do kabinetu, kde se začala na vše vyptávat. Po tom, co mi kamarádky řekly, jsem tedy mluvila a mluvila a paní učitelce vše řekla. Vím o tom, že si pak jednotlivě zvala dívky, které za veškeré mé probdělé noci a strach z dalšího dne mohly, do kabinetu a vše řešila.

Krátce poté jsem se dočkala vymodleného klidu. Dívky mě sice stále ignorovaly, ale přestaly se mi ztrácet věci, chodit výhružné e-maily atd. Přestože nevím, co se za zavřenými dveřmi kabinetu dělo, zabralo to. Až v polovině čtvrtého ročníku se vše začalo zcela urovnávat mezi dívkami a mnou, vyjma jedné, která vše začala. Ta se se mnou bavit nikdy nezačala. Vzala jsem si na starosti maturitní ples. Každý se o něco staral, ale má iniciativa byla velká, protože jsem ve čtvrtém ročníku vycházela s většinou spolužáků nejen z naší třídy, ale i se studenty z vedlejších tříd, kteří měli ples zároveň s námi. Agresorka, která mohla za veškeré mé trápení, mě i nadále ignorovala, ale nic mi už nemohla udělat. Byla sama a to jí bralo vítr z plachet. Pokud jsem se jí na něco ohledně plesu zeptala, dostalo se mi suché odpovědi „ano, ne“. Tímto jsem to, co mezi námi bylo, hodila za hlavu a řekla si: „*Život není to, co chceme, ale to, co máme.*“³⁶ Možná jsem vše pochopila pozdě, ale dnes už vím, že „*každý úspěch, kterého dosáhneme, nám udělá*

---

³⁶ Arnošt Lustig

nepřítele. Chceme-li být oblíbení, musíme být průměrní.“³⁷ Jenže s tímto jsem se nikdy nechtěla ztotožnit.

---

³⁷ Oscar Wilde

„Byla tlustá a páchla“

Na konci prvního ročníku na středním odborném učilišti v Klatovech obor kuchař-číšník do naší třídy přišla nová studentka Monika. Přešla z učebního oboru automechanik z důvodu, že nezvládala praxi kvůli obezitě.

Několik prvních dní si jí nikdo nevšímal a pak to začalo. Jeden z mých kamarádů Simon si za Moniku při vyučovací hodině nenápadně sedl, do každé ruky vzal otevřené kroužtko a bodl ji ze strany do žeber. Monika se rozbrečela a odešla domů. Dva dny o ní nikdo nevěděl.

Ve škole se objevila koncem týdne se svým přítelem. Zašli spolu za Simonem, který to všechno začal, a ptali se ho proč? Simon se jim vysmál do očí a řekl: „Já bych tohle nikdy neudělal“. Pár dní byl ve třídě klid. Poté začali Moniku všichni slovně urážet. Mně to nedalo, tak jsem šla za třídní učitelkou, aby s tím něco udělala.

Uběhlo pár týdnů a bylo to stejné. Nikdo z vyučujících se o ni nezajímal. Zašla jsem za ředitelem školy a ten řekl, že to není jeho starost, ať si to vyřídí třídní učitel. Hodinu co hodinu to bylo horší. Ke konci druhého ročníku jsme se dozvěděli, že se Monika chce vdávat se svým téměř padesátiletým přítelem. A to bylo pro Simona další pozdvižení. Stačilo, aby přišla do třídy, a všichni jí začali nadávat a posmívat se. Když byla vyvolaná před tabulí, házeli po ní plastové láhve, propisky, křídý a další předměty.

Jednoho dne přišla do třídy, sedla si do lavice jako obvykle. Simon vzal nemočenou houbu a vyždímal ji Monice na hlavu.

Z celé třídy se jí zastal pouze jeden spolužák. Avšak i on se stal předmětem šikany. Kvůli tomu, že „nedržel partu“, dostával za vyučenou. Napadání Moniky se ale stupňovalo. Psychicky se to z její strany nedalo zvládnout. Monika se bránila tím, že začala vulgárně napadat strůjce šikany. I přes to všechno vydržela celý školní rok. Na konci druhého ročníku studium ukončila a vzápětí se provdala. Pro ni samotnou je to velká škoda, protože měla vynikající prospěch. Také ze strany učitelského sboru nebylo vše v pořádku. Když se to netýkalo zrovna jejich rodin, pro cizí studenty nehnuli ani prstem, přestože se to odehrávalo na půdě školy, před jejich zrakem, a bylo tedy v jejich kompetenci tomu všemu zabránit.